

KATHOLIEKE DIALOOGSCHOOL

EIGENTIJDS
TEGENDRAADS

halewijn

Katholieke dialoogschool
Eigentijds tegendraads

Foto's blz. 11, 17, 19, 22, 43, 55, en 59: © Ilse Prinsen, 2010
Foto's blz. 34 en 38: © VSKO/Maitrise

Realisatie: Halewijn nv
© Halewijn nv 2016, Halewijnlaan 92, 2050 Antwerpen, www.halewijn.info

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2016/5930/017
ISBN 978-90-8528-385-0

Samen bouwen aan het katholiek onderwijs van morgen

De laatste decennia is de Vlaamse samenleving stevig veranderd. Het christelijke referentiekader is niet langer zomaar vanzelfsprekend. Bovendien is er een groeiende religieuze veelheid aanwezig. Eén van de drie werven van Katholiek Onderwijs Vlaanderen omvat dan ook de grondige vernieuwing van het levensbeschouwelijk-pedagogisch project van het katholiek onderwijs.

Het project van de katholieke dialoogschool is geen meetlat voor de katholieke identiteit van de school, maar biedt een groeikans om vernieuwd te ontdekken hoe de school haar opvoedingsproject concreet vorm kan geven, in dialoog met de eigen schooltraditie, en in gesprek met alle betrokkenen op school. Want de katholieke dialoogschool is vooral iets om te 'doen': in het dagdagelijkse schoolleven, de omgang met de leerlingen en het personeel, de vergaderingen van het schoolbestuur, de aankooppolitiek, de planning van infrastructuur... Een boeiende uitdaging!

Het project van de katholieke dialoogschool gaat deze uitdaging op een eigentijds-tegendraadse wijze aan. Let wel: het gaat hierbij niet om de vraag hoe we *nog* katholiek kunnen zijn, maar hoe we het *nu* willen zijn. Niet de katholieke school van gisteren is ons aanknopingspunt, maar de uitdaging hoe we vandaag en morgen het sterke merk van het katholiek onderwijs geloofwaardig en relevant kunnen vernieuwen. Daarom zal de katholieke school van de toekomst een oefenplaats zijn voor een samenleving van veelheid en verschil, een school waar kinderen, jongeren en volwassenen betekenis leren vinden in dialoog met elkaar, met de verschillende eigen bronnen van leven, en met het christelijke verhaal.

In deze gemeenschappelijke opdracht laat de katholieke dialoogschool ook de christelijke stem klinken – op eigentijdse en daarom vaak ook tegendraadse wijze. Echte dialoog vraagt immers om empathie en kwetsbaarheid, engagement en ontvankelijkheid, leren luisteren en durven spreken. Respect is niet genoeg: dialoog vraagt doorleefde betrokkenheid – geloof, hoop en liefde. Echte dialoog is het antidotum tegen zowel religieuze als niet-religieuze radicalisering, uitsluiting en discriminatie. Echte dialoog zal onze samenleving in staat stellen met veel andersheid en verschil om te gaan.

Als leden- en netwerkorganisatie biedt Katholiek Onderwijs Vlaanderen hierbij haar diensten aan. Dit boekje is hiervan een eerste uitkomst. In de komende tijd volgen meer initiatieven gericht op vorming, begeleiding en ondersteuning. En ook al lijkt dit boekje zich

vooral te focussen op de scholen van gewoon en buitengewoon onderwijs, het project van de katholieke dialoogschool richt zich ook tot de katholieke internaten, de centra voor volwassenenonderwijs, de hogescholen en de universiteit. Want elke onderwijsinstelling die verbonden is aan Katholiek Onderwijs Vlaanderen, staat voor dezelfde opdracht: hoe vandaag vanuit onze levensbeschouwelijk-pedagogische traditie actief gebruik maken van de vrijheid van onderwijs ten dienste van kinderen, jongeren en volwassenen, en van de hele samenleving.

Lieven Boeve

Directeur-generaal Katholiek Onderwijs Vlaanderen

Inhoud

VOORWOORD:

Samen bouwen aan het katholiek onderwijs van morgen	5
--	----------

INLEIDING:

Spreken met drie woorden	9
Mensbeeld	9
Jezus in dialoog	10
Drie woorden	10
De vlag en de lading	12

HOOFDSTUK 1:

Katholieke dialoogschool	13
Inleiding	13
Logo	14
Visie	15
Christelijke inspiratie in een katholieke traditie	16
<i>Eigentijds tegendraads</i>	16
<i>Christelijk of katholiek?</i>	16
<i>Dienstbaar</i>	17
<i>Band met de kerk</i>	18
<i>Katholiek en dialoog gaan samen!</i>	18
<i>De toekomst van de katholieke traditie in de dialoogschool</i>	18

HOOFDSTUK 2:

Vorming in de katholieke dialoogschool	21
Vorming	21
Ruime persoonsvorming	23
Hoop, geloof en liefde	27
Tochtgenoten	29
<i>Leerkracht</i>	29
<i>Directie</i>	32
<i>Bestuurders</i>	37

<i>Communicatie</i>	40
<i>Infrastructuur</i>	42
<i>Architectuur</i>	43
<i>Schoolarchitectuur als dynamische werkvorm</i>	43
<i>Functie en betekenis evenwaardig verbonden</i>	44
Breng zelf het identiteitsprofiel van uw school in kaart	51

HOOFDSTUK 3

Inspiratie – ondersteuning – begeleiding 51

Identiteitsteam	54
Nascholing en begeleiding	54
<i>Identiteitsontwikkeling en kwaliteitsontwikkeling</i>	55
<i>Trajecten</i>	56
<i>Zorg voor levensbeschouwelijk diversiteit</i>	57
<i>De professionele identiteitsontwikkeling versterken</i>	57
<i>De persoonlijke identiteitsontwikkeling</i>	
<i>groeikansen bieden</i>	58
Website: www.katholiekedialogschool.be	60
<i>Voorbeeld van een online projecttegel: Sacrale ruimte</i>	65
Pastorale steekkaarten	67
Inspirerende teksten	68
<i>Christelijke identiteit</i>	68
<i>Dialog met andere levensbeschouwingen</i>	68
<i>Pedagogie</i>	68
<i>Katholieke dialogschool</i>	69
<i>Inspirerende websites</i>	70

UITLEIDING:

In dialoog een boek schrijven 71

Spreeken met drie woorden

De samenleving zit op de klasbanken, in het personeelslokaal en op de vergadering van het schoolbestuur. De school is op die manier een beeld van de maatschappij waarin ze is ingebed: een wereld vol diversiteit. De school draagt de troeven en uitdagingen ervan in zich. Hoe kwetsbaar scholen soms ook zijn, hun kracht zit in het streven om binnen de school – ja: als school – de samenleving van vandaag en morgen mee kleur te geven. En om die kleuren tot hun recht te laten komen. Maar het is meer dan een verhaal van kleuren...

Als katholieke scholen werken we vanuit de traditie waarin we geworteld staan. Dat wil uiteraard niet zeggen dat iedereen op school een zelfbewuste katholiek is of dat moet worden! Vandaag klinkt de vraag luid hoe een katholieke dialoogschool te zijn in een context van grote diversiteit. En waarin zit de unieke meerwaarde van de katholieke eigenheid van de school? Vandaar ook het verzoek dat klinkt: zeg nu eens kort en bondig waarin die eigenheid precies gelegen is. Daarover gaat dit boek, zowel op het vlak van visie als van de concrete praktijk. De kernopdracht van onderwijs staat daarbij centraal: vorming. Kortom, dit boek wil aangeven hoe het project van de katholieke dialoogschool fundamenteel – *vanuit de fundamenten van het katholieke onderwijs* – bijdraagt tot een gedegen vorming. Daarmee is gezegd dat zowel de dialoog als de stem van de katholieke traditie daarin ten dienste staat van de school en dus van al haar actoren, in de eerste plaats de leerlingen. Zij moeten er beter van worden!

Vandaag klinkt de vraag luid hoe een katholieke dialoogschool te zijn in een context van grote diversiteit.

Mensbeeld

Ieder mens is meer dan zijn bovenste tien centimeter en veel meer dan wat we kunnen zien. Achter ieder mens zit een verhaal – in ieder mens zit een droom. Allen zijn welkom, zoals ze zijn, met welke mooie droom ook. In de katholieke dialoogschool staat vorming van de héle mens centraal, met aandacht voor ieders talenten en noden. Ieder heeft daarbij het recht om fouten te maken, maar ook de plicht om ze weer goed te maken; geen barmhartigheid zonder rechtvaardigheid, maar ook geen rechtvaardigheid zonder barmhartigheid. Ieder mens verdient een nieuwe kans, tot zeven maal zeventig maal. Luisterend en bemoedigend wil de school mee helpen bouwen aan het levens- en leerpad van de lerenden en personeelsleden. In dialoog.

Een katholieke dialoogschool beschouwt een mens als een wonder dat tot veel in staat is, met liefde als hoogtepunt daarvan. Vanuit dat perspectief is een mens niet te begrijpen zonder de opdracht waarvoor zij/hij zich gesteld ziet in deze wereld. Wat is de wereld (schepping), wat moet die wereld worden (rijk Gods) en wat is de plek van

Achter ieder mens zit een verhaal – in ieder mens zit een droom.

de mens daarin (actor) en die van God (inspirator)? Vorming is precies de mens voorbereiden en blijvend begeleiden in haar/zijn opdracht en traject in de wereld, bouwend op ieders talenten en noden. Het is een wereld met een eigen dynamiek die het bijhorende mensbeeld inkleurt.

Jezus in dialoog

De ontmoeting met Jezus was voor velen bevrijdend en creëerde perspectief.

Net zoals in de samenleving leven er op school veel vragen. Levensvragen. Leerlingen en personeelsleden hopen op aanmoediging en ondersteuning. Laat nu net Jezus hiervoor een wijs voorbeeld zijn. In Jezus toonde God wat het betekent om een broer of zus te zijn voor anderen, in het bijzonder voor kwetsbare mensen. De ontmoeting met Jezus was voor velen bevrijdend en creëerde perspectief. Ook voor de vrouw die overspel had gepleegd.¹ Over het vervolg van de dame weten we niets, maar dat doet er ook niet toe: het draait rond de houding van Jezus. Door rechtvaardigheid en barmhartigheid opende hij toekomst voor mensen.

En zelf leerde hij ook, precies in de dialoog! De Syrofenicische vrouw gaf Jezus een les in liefde. Zij stelde dat zijn barmhartigheid niet alleen voor eigen volk bestemd mocht zijn.² Wil deze echt Gods barmhartigheid zijn, dan komt ze immers *allen* toe. Door haar leerde Jezus om lief te hebben zonder grenzen. Ons leert het om op school de ander niet te benaderen vanuit vooroordelen, maar vanuit de wil elkaar te ontdekken, te ontmoeten en te versterken. Geen confrontatie, maar dialoog. Een dialoog die het beste voorheeft met de ander.

Drie woorden

Leven en levensbeschouwing gaan hand in hand.

In katholieke dialoogscholen spreken we niet met twee woorden, maar met drie: *Katholiek Onderwijs Vlaanderen*. De naam van onze le-

- .....
- 1 Johannes 8,11: **"Jezus keek op en vroeg haar [de vrouw die overspel had gepleegd]: 'Waar zijn ze gebleven, vrouw? Heeft niemand u veroordeeld?' Zij antwoordde: 'Nee, Heer, niemand'. Waarop Jezus zei: 'Ook ik veroordeel u niet. Ga nu maar, en zondig voortaan niet meer.'** Merk de paradox op dat Jezus het overspel enerzijds *beoordeelt* als zonde en dat hij anderzijds haar niet *veroordeelt* – zij valt niet samen met haar daad en is er dus ook niet tot te herleiden.
  - 2 Marcus 7,24–30: In de kuststad Tyrus verzoekt een vrouw Jezus om haar dochter te redden van de duivel. Jezus weigert, met een straffe beeldspraak verwijzend naar het 'eigen volk eerst': **"Laat eerst de kinderen volop te eten krijgen, want het is niet goed om het brood van de kinderen te nemen en het aan de hondjes te geven". Maar de vrouw laat zich niet doen en antwoordt ad rem: "Heer, ook de hondjes onder de tafel eten van de kruimels van de kleintjes".** Jezus waardeert haar inzicht en zegt haar dat haar dochter genezen is en dat ze naar huis moet gaan.

den- en netwerkorganisatie zegt waar het ons om te doen is: kinderen en jongeren *onderwijzen*, hen vormen als persoon, hen elkaar en zichzelf laten vormen ook. Het adjectief in de naam zegt van waaruit we dat doen: het *evangelie* en *de katholieke traditie* die daaruit is voortgevloeid. Tot slot verwijst de Vlaamse gemeenschap naar de sociale, culturele en politieke *context*.

Hiermee is duidelijk dat 'het katholieke' niet los staat van de omgeving, maar ermee verbonden is. Meer zelfs, zonder de verbondenheid met onderwijsopdracht en context verliest het katholieke zijn kracht. De christelijke inspiratie is zout en peper in het onderwijs.³

Leven en levensbeschouwing gaan hand in hand. We willen immers allemaal betekenis en zin geven aan wie we zijn en wat er gebeurt. Het gaat ook over zingeving in het dagelijks leven van de school: op blijie momenten en bij verdriet, in hoop en ontgoocheling,...

De tijd is voorbij dat er slechts één levensbeschouwing op school bestond of dat die ene levensbeschouwing domineerde. De angst dat de klemtoon op de *katholieke* dialoogschool een (on)verholen terugkeer wil bewerkstelligen naar 'de tijd van toen' is ongegrond. Alsof de mens van vandaag dat over zich heen zou laten gaan! De nadruk op de katholieke wortels is bedoeld om *allen* op school te versterken, ook in hun anders-zijn op levensbeschouwelijk vlak. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat ook een moslim(a) op het einde van de schoolloopbaan sterker staat in haar/zijn geloof, opvattingen en maatschappelijke betrokkenheid. Precies door de dialoog met elkaar. Het gaat dus niet over gelijk krijgen, maar over elkaar versterken als mens.

Een katholieke dialoogschool beschouwt het christelijk mensbeeld en geloof als een belangrijke factor in dat proces. Zo belangrijk dat op grond van deze mensvisie de katholieke traditie een stem verdient op school. Hoe kunnen we dat doen op een eigentijdse manier?

.....
3 Cf. Matteüs 5,13: "Jullie zijn het zout der aarde".

De vlag en de lading

Er zijn in deze inleiding reeds veel vraagtekens de revue gepasseerd. Ook in het evangelie en in het leven is dat zo. Vraagtekens verbinden ons. Niemand heeft daarbij het recht om die vraagtekens weg te vegen met een of ander antwoord, al klinkt het nog zo katholiek. In de omgang met vragen verdient de katholieke stem wel steeds aan bod te komen als perspectief dat de dialoog mee voedt, precies vanuit de eigenheid van de school.

De katholieke dialoogschool zal staan of vallen met de mate waarin ze concreet in de praktijk wordt gebracht, op alle domeinen van het schoolleven, in een verscheidenheid aan vormen en klemtonen. De voornaamste domeinen komen in deze publicatie aan bod via visie, getuigenis en concrete tips. Uiteraard starten we daarbij niet van nul – we mogen bouwen op wat er reeds gebeurt in onze scholen.

We zijn ervan overtuigd dat de verdere uitbouw van onze scholen tot katholieke dialoogscholen onze leerlingen, personeelsleden, directies en bestuursleden sterker doet staan in de taak die elkeen heeft. Dat is een proces dat nooit af is, omdat we mensen zijn en de lading van onze driekleur voortdurend in ontwikkeling is: *Katholiek Onderwijs Vlaanderen*.

Katholieke dialoogschool

Inleiding

Het concept van de katholieke dialoogschool kwam niet plots uit de hemel vallen. Deze manier van school-zijn bouwt voort op:

- het denken, leven en samenleven binnen een samenleving waar diversiteit de heersende norm is in plaats van een dominerende ideologie;
- wat reeds gebeurt in scholen;
- wat er op scholen leeft aan levensbeschouwelijke identiteit, dialoog en pastoraal
- het christelijk opvoedingsproject van onze scholen, het werk-, raam- en leerplan rooms-katholieke godsdienst en de interlevensbeschouwelijke competenties;
- identiteitsbegeleiding, bezinnings- en nascholingsimpulsen binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen;
- onderzoeks- en ondersteuningsinstrumenten voor de uitbouw van de katholieke dialoogschool vanuit samenwerking met de KU Leuven.

Kortom, de katholieke dialoogschool is meer project dan concept. Het is een *work in progress* dat nooit af zal kunnen zijn omdat steeds nieuwe mensen onze scholen bevolken, in steeds veranderende tijden. Meer zelfs: 'de' katholieke dialoogschool bestaat niet. Elke school is geroepen is om op een eigen unieke wijze een katholieke dialoogschool te zijn. Iedere school heeft immers een uniek verhaal: een eigen geschiedenis, populatie, omgeving, kansen en uitdagingen. Ook op het vlak van het levensbeschouwelijk profiel heeft elke school haar eigenheid, hoezeer de inspiratiebron ook dezelfde is – het evangelie. Om die bron betekenisvol te laten zijn voor allen op school, is er een kadervisie over de katholieke dialoogschool: het is de paradox van een kader dat vrijheid en perspectief creëert om een visie concreet gestalte te geven. Het project van de katholieke dialoogschool biedt op die manier een kader om in elke school tegemoet te komen aan de oproep van paus Franciscus om ons de stijl van het evangelie eigen te maken in alle activiteiten die we ondernemen.⁴

Zeker in tijden van verandering en een veelheid aan aanbod en impulsen, is het goed om zelf te weten waarvoor we staan. Niet al-

Elke school is geroepen is om op een eigen unieke wijze een katholieke dialoogschool te zijn.

De betekenis van de christelijke inspiratie verdient dan ook extra aandacht in onze scholen, eenvoudigweg omdat ze behoort tot ons DNA.

4 Paus Franciscus, *De vreugde van het evangelie*, Brussel: Licap, 2014, p. 15.

leen op pedagogisch, maar ook op levensbeschouwelijk vlak. Beide zijn in ons onderwijsproject van oudsher onverbreekelijk met elkaar verbonden. De betekenis van de christelijke inspiratie verdient dan ook extra aandacht in onze scholen, eenvoudigweg omdat ze behoort tot ons DNA.

Logo

Het logo van de katholieke dialogeschool bestaat uit vier bouwstenen: vier halve cirkels in verschillende kleuren, een open transparante ruimte ertussen en (optioneel) de merknaam ernaast.

- De vier halve cirkels kunnen gezien worden als vier aangezichten die elkaar in de ogen kijken en het gesprek aangaan. Of als vier schoolbanken die in 'dialoogstand' staan. Er is een diversiteit van gesprekspartners. Ze hebben elk hun eigen kleur. Vanuit deze kleur gaan ze de dialoog aan. Ze willen elkaar niet overtuigen van hun kleur, maar de eigenheid van de ander leren kennen en daardoor ook dieper doordringen tot de eigen identiteit. De vier elementen staan bij elkaar en los van elkaar: ze geven elkaar voldoende ruimte om te zijn wie ze zijn terwijl ze op elkaar betrokken blijven.
- De vier kleuren zijn dezelfde kleuren als die van het logo van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Het paars staat voor onderwijs dat met passie gegeven wordt, een passie die mee gestoeld is op de christelijke spiritualiteit, op haar beurt gestoeld op het evangelie. Daarbij is er oog voor de traditie, die wordt uitgedrukt in het lichtblauw. Oranje staat dan weer voor innovatie: hoe de katholieke inspiratie voortdurend op een eigentijds-tegendraadse wijze hertalen naar de hedendaagse onderwijscontext? Het groen staat voor duurzaamheid en frisheid, in de context van de Vlaamse samenleving.
- Het logo heeft geen grenzen. De ruimte tussen de cirkels is een open ruimte zonder hoeken. Het is de ruimte van de ontmoeting die niet kan worden afgelijnd.
- Er is een openheid voor de ander en tegelijk voor het transcendente. Het mysterie mag binnenkomen. Ook Gods woord mag klinken, niet beknellend maar bevrijdend – in de dialoog. In christelijk perspectief vormen de vier kleuren een kruisteken.
- De ruimte tussen de cirkels lijkt wit of neutraal maar is in wezen transparant: ze wordt mee gekleurd door de eigenheid van de context. Het unieke verhaal van elke school is daardoor aanwezig in het logo én in de dialoog. Elke school geeft een eigen kleur aan de dialoog.
- De merknaam van dit project kan een prominente plaats krijgen als bijschrift rechts van het logo.

Visie

Op het kruispunt van onderwijs, kerk en samenleving verwelkomt de katholieke dialoogschool gastvrij iedereen, van welke levensbeschouwelijke of religieuze achtergrond ook. Zonder uitzondering nodigt ze leerlingen (interneren, cursisten, studenten), ouders, personeelsleden en bestuurders uit aan haar onderwijsproject mee te werken. Vanuit haar christelijke inspiratie wil ze ieder hiertoe uitdagen, motiveren en kracht geven.

Als *school* is ze ervan overtuigd dat kwaliteitsvol onderwijs meer is dan louter opleiding. Onderwijs vormt mensen tot vrije, competente en solidaire personen die zin en betekenis vinden in leven en samenleven. Leren leren, leren werken, en leren (samen)leven gaan op school hand in hand. Vorming rust kinderen, jongeren en volwassenen toe voor de steeds complexere wereld van vandaag en morgen. Ze leren deze wereld ontdekken en bekwamen zich om met engagement, kritische zin en creativiteit erin aan de slag te gaan. Deze school is een inclusieve school. Ze draagt zorg voor de unieke talenten van elke leerling, met bijzondere aandacht voor wie het moeilijk heeft.

Als *katholieke school* werkt ze vanuit de grondervaring dat mens en wereld tegelijk gave en opgave zijn. Gevat in een netwerk van relaties met medemensen, de samenleving en de wereld, is menselijke vrijheid een gekregen vrijheid, die oproept tot verantwoordelijkheid. In het vertrouwen dat het diepste mysterie van de werkelijkheid de liefde is, neemt de school deze liefde – zoals de Bijbel verhaalt en Jezus die voorleeft – als richtsnoer voor opvoeden, leven en samenleven. De christelijke hoop die in deze liefde en het verrijzenisgehoof ontspringt, oriënteert de school in haar doelen en werking.

Vanuit dit mens- en wereldbeeld nodigt de *katholieke dialoogschool* in deze tijd van levens-beschouwelijk-religieuze veelheid iedereen uit om in dialoog met elkaar op zoek te gaan naar het volle mens- en medemens-zijn. Hiertoe brengt ze christenen, moslims, joden, andersgelovigen, niet-gelovige humanisten samen met alle anderen die betekenis willen vinden in leven en samenleven. In gesprek met elkaar leert iedereen de eigen identiteit vorm te geven, door deze te ontdekken, erover na te denken, en te verdiepen. Vanuit haar opdracht brengt de school zelf in woord en daad op eigentijds-tegendraadse wijze de christelijke stem in dit gesprek binnen. Ze schept daarbij ruimte voor wie niet aan het woord komt.

Op deze wijze school maken vergt een blijvende inzet van allen en biedt ruimte voor groei en verscheidenheid. Doorheen de dialoog verrijkt de katholieke school zichzelf, en vernieuwt ze haar christelijke inspiratie in de actuele context. Vanuit de traditie waarin de school staat en in gesprek met haar omgeving, wil de katholieke dialoogschool een oefenplaats zijn voor een (samen)leven in een wereld die gekenmerkt is door diversiteit en verschil. Kritisch-creatief leren omgaan met wat eigen en wat anders is, met wat verbindt en wat onderscheidt, stelt mensen in staat bij te dragen aan een open, zinvolle, verdraagzame en duurzame samenleving, waar een plaats is voor iedereen – een wereld waar ook God van droomt.

Christelijke inspiratie in een katholieke traditie

Eigentijds tegendraads

Bij de naamsverandering van onze leden- en netwerkorganisatie in juni 2015 kreeg het woord 'katholiek' een prominente plaats. Meer zelfs, de nieuwe naam geven we steeds voluit weer. Die hernieuwde aandacht voor de katholieke eigenheid komt bij sommigen al langere tijd over als tegendraads en ongemakkelijk. Hoe leg je immers uit waar dat woord voor staat? En waarin onderscheidt een katholieke school zich dan van een niet-katholieke school? Tot slot: waarom niet gewoon 'christelijk' in plaats van 'katholiek'?

Aan de oorsprong van heel wat geschuifel bij de term 'katholiek' staat een wereld waar we afscheid van hebben genomen: een maatschappij die gedomineerd werd door de Rooms-Katholieke Kerk. Die tijd mag dan wel voorgoed voorbij zijn, we blijven erfgenaam van vele positieve verwezenlijkingen, maar ook van verschillende negatieve feiten. Vanuit dat laatste is de term 'katholiek' vandaag voor velen zwaar beladen. Ze nemen daarom de term liever niet in de mond, minstens om anderen niet voor het hoofd te stoten of onnodige vragen op te roepen.

Christelijk of katholiek?

Op grond van het evangelie spreken we van christelijke inspiratie: leven vanuit de wijsheid die Jezus heeft meegegeven, vanuit de boodschap van zijn leven zelf. Reeds in het Nieuwe Testament wordt duidelijk dat er nood is aan een familie- of organisatievorm, zowel om het groeiend aantal christenen met elkaar verbonden te houden als om de essentie van de christelijke inspiratie voor allen hetzelfde te laten zijn. Zo ontstonden er in de (groeiende) familie van christenen vormen van leiderschap, regels, verhalen, rituelen en formuleringen over wat we geloven. De verzameling van al deze componenten is men later 'katholiek' gaan noemen. Het woord 'katholiek' slaat dus op de familie en organisatie van mensen die willen leven volgens de christelijke inspiratie. Daarmee is gezegd dat beide termen - christelijk en katholiek - niet zonder elkaar kunnen: de inspiratie heeft een familie en organisatie nodig om gestalte te krijgen, en op haar beurt heeft die gemeenschap de inspiratie nodig omdat die haar bestaansreden en kern is.

Vandaag bestaat de Rooms-Katholieke Kerk omwille van verschillende historische ontwikkelingen naast allerlei andere christelijke gemeenschappen. Paus Franciscus beklemtoont uitdrukkelijk dat het instituut ten dienste staat van het welzijn van mensen in plaats van omgekeerd, en dat dialoog van cruciaal belang is, zowel intern als met andersdenkenden en andersgelovigen!

Het woord 'katholiek' slaat dus op de familie en organisatie van mensen die willen leven volgens de christelijke inspiratie.

Dienstbaar

Het label 'katholiek' wijst dus op de faciliterende en dienende rol die de familie en organisatie heeft tegenover de inspiratie waarrond het draait. Het katholiek onderwijs draagt als familie/organisatie het label 'katholiek' vanuit haar stamboom. Het is zelf ook een lid van de katholieke familie. Zelfs al is er in heel wat scholen een minderheid aan christelijke gelovigen, toch nodigt de katholieke school allen uit om de christelijke inspiratie ernstig te nemen. Elkeen kan er zich door laten in vraag stellen en uitdagen in relatie tot het eigen levensbeschouwelijke profiel.

In het katholiek onderwijs gaan we uit van een specifiek mensbeeld (zie volgend hoofdstuk) waar iemand meer is dan wat je ziet, waar achter elk gezicht een verhaal en een achtergrond schuilgaan, waar in elkeen talenten vermoed en gevonden worden, waar in elke persoon een kind van God en dus een broer of zus gezien wordt. Vanuit de radicaliteit van Jezus wordt ons opvoedingsproject concreet ingevuld: de zwakken dragen en de sterken uitdagen, niemand reduceren tot een feit of een fout, rechtvaardigheid nastreven met plaats voor vergeving, het creëren van een hoopvol perspectief... God en levensbeschouwing mogen daarbij aan bod komen, in het vak godsdienst en in de hele schoolcultuur. Zo mag de pastorale werking er een plaats krijgen om Gods tederheid op een eigentijdse manier uit te dragen in woord en daad, in actie en bezinning.

Een katholieke school is uitdrukkelijk verbonden met de andere scholen die aan de bron van de christelijke inspiratie drinken, dichtbij en veraf. Vlaanderenbreed heet dat verbond of netwerk 'Katholiek Onderwijs Vlaanderen'. Daarmee is gezegd dat alle scholen mogen rekenen op ondersteuning van anderen. Concreet gebeurt dit binnen scholengemeenschappen/scholengroepen en in relatie met de leden en netwerkorganisatie die we samen vormen. De waardering voor scholen hangt overigens niet af van de grootte en het prestige van de school.

Band met de kerk

En wat dan met de kerk? Staat zij buitenspel nu de scholen niet meer worden aangestuurd door de kerk, zoals ze overigens ook niet louter door de maatschappij worden bepaald? Ook al is de school geen geloofsgemeenschap en in die zin niet aan de kerk gebonden, op grond van de christelijke inspiratie is een katholieke school wel met de kerk verbonden en levert ze er een eigen bijdrage aan. Wie drinkt aan dezelfde bron, leeft verbonden, niet gebonden. Er zijn tal van voorbeelden van uitstekende medewerking van de school aan de viering van de Eerste Communie in de plaatselijke geloofsgemeenschap. En voor startvieringen en bezinningsmomenten mogen klassen in een kerkgebouw welkom zijn. Soms zijn er op bestuursniveau kruisverbanden tussen personeelsleden van de school en mensen die werkzaam zijn binnen de parochie. Bovenal is er het verhaal dat gedeeld wordt en dat kerk en school met elkaar verbindt. Wat betreft de verlofperiodes, wordt gewoonlijk de kerkelijke kalender gevolgd, zoals rond Allerheiligen, Kerstmis en Pasen. Ook zijn er de acties die zowel op school als in de parochie aandacht krijgen, zoals Welzijnszorg en Broederlijk Delen. Er is dus meer kerkbetrokkenheid in ons katholiek onderwijs dan we wel eens denken... En meer dan men soms vermoedt, geven scholen impulsen aan de kerk om nieuwe wegen in te slaan.

Katholiek en dialoog gaan samen!

Tijd voor een frisse blik op het woord 'katholiek', een blik die meer beantwoordt aan de oorspronkelijke (christelijke) visie.

Voor sommigen lijken de woorden 'katholiek' en 'dialoog' eerder tegengesteld dan dat ze elkaar aanvullen of versterken. Dat komt wellicht door de lange tijd dat in de kerk geen tegenspraak geduld werd door paus, bisschoppen en priesters. Ook die cultuur is veranderd. Tijd dus voor een frisse blik op het woord 'katholiek', een blik die meer beantwoordt aan de oorspronkelijke (christelijke) visie. Katholiek heeft niets van doen met 'bekrompen en gesloten', maar wel met 'open en universeel'. Jezus stuurde zijn leerlingen twee aan twee om de Blijde Boodschap te verkondigen aan alle mensen van goede wil: hier ligt de oorsprong van het woord 'katholiek'. De leerlingen werden immers uitgedaagd om getuigenis af te leggen van een boodschap die het beste voorheeft met elkeen, wie je ook bent, wat je ook gelooft of niet gelooft. En dat kon alleen maar door in dialoog te gaan met anderen. Kortom, 'katholiek' en 'dialoog' horen samen, want het eerste kan niet zonder het tweede.

De toekomst van de katholieke traditie in de dialoogschool

Of de katholieke onderwijsinstellingen in de toekomst een maatschappelijke betekenis zullen blijven hebben, zal afhangen van vijf punten:

- herbronning door op een verfrissende manier water te putten uit het evangelie;
- eigentijdse zichtbare beleving en benoeming van het drinken van het bronwater;
- innovatie met kansen voor de ‘minsten der mijnen’;
- bouwen aan een warme organisatie;
- daadwerkelijke bereidheid om breed-maatschappelijk te werken, met netwerking die via concrete projecten inzet op versterking van mensen om wie ze zijn.

Daartoe engageren katholieke scholen zich 100 procent voor een vormingsproject dat allen ernstig neemt zoals ze zijn en christelijk geïnspireerd is omdat ons DNA zegt dat deze inspiratie bijdraagt tot kwaliteitsvolle vorming. Onderzoek in heel Vlaanderen heeft overigens aangetoond dat er een groot draagvlak is voor dergelijke vorming binnen het project van de katholieke dialoogschool.

Empirisch onderzoek in de periode 2008–2015 in het katholieke vrije net in alle regio’s van Vlaanderen heeft uitgewezen dat er onder het schoolpersoneel een groot draagvlak bestaat voor het project van de katholieke dialoogschool, vandaag en naar de toekomst toe. Katholieke scholen engageren zich voluit voor dit vormingsproject, dat allen ernstig neemt zoals ze zijn en christelijk geïnspireerd is, juist omdat katholiek onderwijs gelooft dat haar inspiratie bijdraagt tot kwaliteitsvolle vorming van alle betrokkenen.

Ons DNA zegt dat deze inspiratie bijdraagt tot kwaliteitsvolle vorming

Vorming in de katholieke dialoogschool

Iedere school is uniek omwille van haar concrete context, mensen, kansen en uitdagingen. Daarom is de manier waarop elke school aan het project van de katholieke dialoogschool gestalte geeft, telkens anders. Dit is een groeiproces, waarbij geen enkele school met een *tabula rasa* begint en tevens nooit kan zeggen dat het groeiproces afgerond is. Kortom, de volmaakte dialoogschool bestaat niet. Positiever uitgedrukt: we zijn allemaal onderweg.

Ook al kunnen de eigenheid van scholen en hun specifieke uitdagingen verschillen, het loont de moeite te bekijken hoe de katholieke dialoogschool zich concreet kan ontwikkelen. We gaan uit van de eerste en voornaamste bestaansreden van onderwijs: de vorming van mensen. We zullen wegen aanreiken die tonen hoe het project van de katholieke dialoogschool kan bijdragen aan het *empowerment* van allen die op school leven, leren en werken. Voorbeelden en tips nemen in dit hoofdstuk dan ook een belangrijke plaats in.

We gaan uit van de eerste en voornaamste bestaansreden van onderwijs: de vorming van mensen.

Vorming

In katholieke dialoogscholen geven wij vorming aan kinderen en jongeren – *Bildung*. Wanneer zij aan het einde van hun leerplichttraject zijn gekomen, dienen zij een stevige stap gezet te hebben op hun weg naar zelfstandige, zelfbewuste, kritische, geëngageerde en geïnspireerde jongvolwassenheid. Zij beschikken op dat moment over de nodige kennis en ervaring, maar zijn tevens gevormd om hun toekomst in handen te nemen. Deze finaliteit van de vorming op school wordt uiteraard anders – maar evenwaardig! – ingevuld in het buitengewoon onderwijs en voor mensen met een beperking.

De christelijke mensvisie is de hoeksteen van deze vorming. Zo is elke leerling méér dan een leerling. Elk heeft een eigen persoonlijkheid, thuissituatie en vriendengroep. Elk heeft een eigen geschiedenis en eigen toekomstverwachtingen. Kortom, elk heeft een eigen profiel, ook op levensbeschouwelijk vlak. Onze leerlingen zijn gelukzoekers. Het zoeken naar zin en zingeving staat daar niet los van.

De verscherpte maatschappelijke focus op het individu, zo tegengesteld aan de christelijke mensvisie, laat zich ook voelen in het onderwijs. Het volstaat hier bijvoorbeeld te verwijzen naar de groeiende juridisering.

De klassenraad besloot na moeizame afwegingen om Kelly een B-attest te geven. De ouders hadden het daar knap lastig mee. Ze namen een advocaat onder de arm. Schoolbestuur en directie zuchtten eens diep: de tweede advocaat op hun dak op korte tijd. En dat terwijl de klassenraad het beste voorhad met het kind. De rechtsgang deed de directeur denken: 'Gaat het hier over het welzijn van het kind of over de wensdromen van haar ouders?'

Vanuit de christelijke mensvisie vraagt vorming een benadering met oog voor elke leerling. Ze zet in op de leerbehoeften en -mogelijkheden van de leerling. Zowel zwakke als sterke leerlingen worden daarbij aangemoedigd en uitgedaagd. Als de behoeften en mogelijkheden veranderen, verandert ook de vorming. Vorming heeft de belangrijke waarde om over alle individuele keuzes heen kinderen en jongeren een vaste kern mee te geven, zonder afbreuk te doen aan de noden, verlangens en mogelijkheden van alle leerlingen. Hun kwetsbaarheid en talenten overstijgen het maakbare, het meetbare en het stuurbare.

In Vlaanderen kiezen ouders in vrijheid de school voor hun kind. Ze geloven dat hun kind daar de beste vorming zal krijgen. Dat is een belangrijke vrijheid. De 'vrijheid van onderwijs' omvat echter meer. Elke school heeft bijvoorbeeld het grondwettelijke recht om de inrichting van het onderwijs vrij te bepalen. Die autonomie is enkel mogelijk omdat de maatschappij de school daartoe de ruimte geeft. Niettemin is die vrijheid ook relatief. De school heeft immers de plicht om haar maatschappelijke verantwoordelijkheid op te nemen. Tegelijkertijd heeft de school nood aan een zekere onafhankelijkheid

tegenover diezelfde maatschappij om haar pedagogische rol te kunnen spelen.

De pedagogische visie van het katholiek onderwijs stelt dat personen gevormd worden in een schoolkader dat mede *vanuit* een christelijke visie ten dienste staat van mens en maatschappij. De eigenheid van het katholiek onderwijs wordt dus niet alleen bepaald door de zogeheten christelijke waarden, dan wel door de christelijke mensvisie. Die mensvisie sluit God niet uit, maar is precies gestoeld op het oer-verhaal waarin Jezus aan Gods liefde voor mensen gestalte geeft.

Op de site van de school stond aangegeven wat het betekent een katholieke school te zijn. Er was sprake van solidariteit, warmte, respect en toekomstgerichtheid. Een moslima stelde op de opendeurdag aan een leerkracht de vraag of Nietzsche dan toch gelijk had dat God dood is... De leerkracht stond met zijn mond vol tanden. De moslima voegde eraan toe dat God dood is waar hij verzwegen wordt.

Ruime persoonsvorming

In de katholieke dialoogschool hebben elk kind en elke jongere het recht om zo ruim mogelijk gevormd te worden. De totale persoonsvorming richt zich tot hoofd, hart, handen en ziel. Deze ruime vorming biedt elke leerling minstens een blikverruiming: jongeren leren nieuwe werelden kennen, ook die van de christelijke levensbeschouwing. Daarin ligt het verschil met het gemeentelijke, het provinciale en het gemeenschapsonderwijs: de katholieke dialoogschool staat in een bepaalde traditie (wat het vak godsdienst een bepaald cachet geeft), staat voor een vorming die doordeesemd is van het christelijk mensbeeld, geeft ruimte aan een schoolbrede pastorale werking en organiseert bezinningsmomenten. Met die opsomming is gezegd dat een katholieke dialoogschool er uitdrukkelijk van uitgaat dat het gesprek met de christelijke levensbeschouwing bijdraagt tot de persoonsvorming. Met andere woorden: hoeveel respect er ook is voor ieders profiel, in de persoonsvorming gaat de katholieke dialoogschool niet uit van een neutraal uitgangspunt, maar van 'de christelijke inspiratie in een katholieke traditie' (zie hoofdstuk 1). Het respect voor ieders eigenheid blijft overeind, absoluut, maar niet zonder ieders eigenheid in vraag te doen stellen, te verkennen en te verdiepen vanuit de dialoog met die christelijke inspiratie en andere vormen van inspiratie.

In de katholieke dialoogschool gebeurt vorming door allen. Niet alleen door leerkrachten, maar ook door leerlingen. Dialoog is daarbij het centrale woord. De katholieke dialoogschool heeft de ambitie om alle jongeren in dialoog te vormen. Die vorming gebeurt doorheen het luisteren naar elkaar, het erkennen van elkaars talenten, het

Een katholieke dialoogschool gaat er uitdrukkelijk van uit dat het gesprek met de christelijke levensbeschouwing bijdraagt tot de persoonsvorming.

De katholieke dialoogschool heeft de ambitie om alle jongeren in dialoog te vormen.

bekritisieren, in vraag stellen en uitdagen van elkaar, en het aanmoedigen en voeden van elkaar. Vorming is daardoor ruimer dan het lesgebeuren: het is een schoolgebeuren. De uniciteit van elke mens gaat hand in hand met de verbondenheid van iedereen – vertrouwen staat schouder aan schouder met verantwoordelijkheid in verbondenheid. Dat geldt voor leerlingen, maar ook voor leerkrachten, ondersteunend en onderhoudspersoneel, ouders, directies en bestuurders. Dialoog geeft immers aan allen de kans om richting en betekenis te geven aan het 'leren leven' en 'levenslang leren'.

Leerlingen worden opgeleid en begeleid om te groeien als mens. Dat is een proces van kwetsbaarheid en veerkracht, van vallen en opstaan. Zij mogen dus fouten maken, al is dat ook op school niet vrijblijvend: in de katholieke dialoogschool leren ze dat fouten verantwoording vereisen en dat dit meer is dan een louter procedureel gebeuren – het is een relationeel gebeuren. Ook hier is vorming in dialoog dus van tel. Op grond van de christelijke inspiratie stelt een school zich op dat vlak heel dienstbaar op. Daarbij kunnen bovendien termen klinken als 'vergeving' en 'verzoening', precies omdat voor gelovigen een fout ook een kwetsuur betekent in de relatie met God, maar goedge maakt kan worden.⁵

Vorming in de katholieke dialoogschool vergt een bijzondere aandacht voor kwetsbare jongeren. Zij vertrekt niet van een remediërende aanpak die jongeren probeert te brengen tot het 'normale' niveau, maar zet in op het ontluiken van leerhonger en het ontwikkelen van ieders talent. Geloven in het 'goed' van elke jongere, van alle jongeren en van de wereld is de kern van die pedagogische visie. Het evangelie laat er bovendien geen twijfel over bestaan dat de laatsten de eersten zullen zijn. Vorming is van groot belang voor elke jongere, maar richt zich heel bijzonder naar die jongeren die in onze samenleving uit de boot dreigen te vallen. Aandacht voor hen is de garantie voor aandacht voor *allen*

Geloven in het 'goed' van elke jongere, van alle jongeren en van de wereld is de kern van die pedagogische visie.

Als ouders van een vijfjarige jongen met ASS maakten Hans en Eveline zich zorgen over de schoolkeuze. Is dat dan in het buitengewoon of gewoon onderwijs? En hoe moeten ze hun Jonas in de verandering van omgeving best voorbereiden en begeleiden,...? Ze

- .....
- 5 God dienen (godsdienst) en de naaste liefhebben (naastenliefde) staan niet los van elkaar, cf. Matteüs 5,23–24: **"Als je je offergave naar het altaar brengt, en je herinnert je daar dat je broeder iets tegen je heeft, laat dan je offergave daar voor het altaar achter, en ga je eerst verzoenen met je broeder, en kom dan terug om je offergave te brengen"**. Merk op dat het geen besef betreft dat jijzelf iets tegen iemand hebt, maar dat je beseft dat de ander iets tegen je heeft. Voorbij elk schulddenken – 'de schuldige moet maar de eerste stap zetten' – wil Jezus dat we niet wachten tot de ander de eerste stap zet. Pas als er een poging tot naastenliefde heeft plaatsgevonden, kunnen we met een gerust en vrij gemoed God naderen en dienen.

vragen een gesprek aan met de school. De zorgjuf, GON-begeleider en CLB-medewerkster gaan samen met Hans en Eveline rond de tafel zitten. Ze wijzen op de zorg die Jonas nu reeds krijgt in de derde kleuterklas. Hans en Eveline drukken hun verlangen uit dat Jonas in het gewone onderwijs zou blijven. De school, CLB en ouders halen alles uit de kast wat mogelijk is om Jonas binnen de beperkte mogelijkheden toch zo goed mogelijk op te vangen.

Om te kunnen groeien als persoon is vereist dat men zichzelf mag zijn. De gastvrijheid van de katholieke dialoogschool stelt alvast dat principe voorop. Het is dus geenszins de bedoeling om op welke manier ook leerlingen te willen kneden naar één welbepaald profiel toe. Integendeel: men wil iedere leerling uitdagen om gedreven uit zichzelf te halen wat er aan talenten en dromen in haar/hem leeft. De school is zo divers als haar mensen, in het bijzonder de leerlingen. En men gelooft vanuit de katholieke traditie dat God een droom heeft voor elke mens, hoe verschillend mensen ook zijn van elkaar. Leerlingen kunnen die droom niet alleen waarmaken – het gebeurt in samenwerking en samenleven, met dialoog als sleutelwoord. Het project van de katholieke dialoogschool gelooft niet in de ideologie van de maakbaarheid van de mens, maar wel in de ruimte voor persoonsvorming die gecreëerd wordt naarmate er aandacht is voor dialoog en voor geloof in elkaar.

Men gelooft vanuit de katholieke traditie dat God een droom heeft voor elke mens, hoe verschillend mensen ook zijn van elkaar.

Kaat was 9 jaar. Intelligent, maar ernstig leergestoord. Haar dyslexie en dysorthografie zorgden voor een toenemende faalangst! De school deed haar uiterste best en geloofde in Kaat haar kunnen. De confrontatie met de leerlingen die blijkbaar alles vanzelf kunnen lieten Kaat besluiten dat ze maar dom was, dat ze niets waard was. Een overstap naar het Buitengewoon Onderwijs drong zich op. Kaat is nu 24 jaar en stuurde onlangs volgend mailtje naar haar vroegere schooltje voor Buitengewoon Onderwijs.

Ik wil jullie even bedanken. Vandaag heb ik mijn diploma behaald van Master of Science in de biowetenschappen: Land- en tuinbouwkunde aan de Universiteit Gent. Dit zou nooit gelukt zijn zonder jullie hulp. Toen ik (ondertussen al bijna 12 jaar geleden) bij jullie op school zat, heb ik geleerd dat je met hard werken, je best doen en door er in te geloven bijna alles aankan. Ok, ik maak nog steeds schrijffouten, maar hier zijn hulpmiddeltjes voor (Ik gebruik nog wekelijks het ei-verhaal). Dus duizendmaal dank om in mij te geloven en er daardoor voor te zorgen dit ik in mijzelf ging geloven. Vele groetjes

Elke jongere wordt op een evenwaardige manier aangesproken op zijn geheel aan 'vormmogelijkheden'. In het kleuter- en in lager onderwijs is er daarom een geïntegreerd aanbod dat de sokkel is voor de verdere ontplooiing van elk kind. In het secundair en het hoger onderwijs wordt naast de algemene vorming de focus gericht op een professionele toekomst. Die breedheid en diepgang creëert voor elk kind, elke leerling en elke student een houvast op weg naar de volwassenheid.

Binnen dit geheel nemen de christelijke levensbeschouwing en cultuur een bevoorrechte plaats in, ook al is die vandaag 'tegendraads'. We kunnen inderdaad niet blind zijn voor de overgang die zich voltrok van de homogene christelijke westerse maatschappij naar een plurale samenleving. In de katholieke dialoogschool wordt de ruimte voor een gesprek met de samenleving voortdurend opengehouden.

Gastvrijheid en interculturaliteit zijn daarom belangrijke componenten van de katholieke dialoogschool. En daarmee raken we aan relaties. Persoonsvorming is immers in belangrijke mate relationele vorming. Hoe omgaan met gezag, met medemensen, met structuren en discipline, met wat ik 'leuk' en 'niet leuk' vind... Vormen we onszelf en elkaar niet in belangrijke mate, gewoonweg doordat we op school in relatie staan tot elkaar en met de buitenwereld?

Jorre heeft een verstandelijke beperking en volgt les in de autiklas van een school voor BuBaO type 2. Elke woensdagvoormiddag rijdt de vuilniswagen het schooldomein op om de afvalcontainer te ledigen. Dan onderbreekt Jorre zijn taak om de vuilnismannen en hun wagen in het oog te houden. Als de school tijdens het MOS-project rond afval werkt, mag de autiklas – na afspraak met de vuilnisdienst – de vuilniswagen van dichtbij gaan bekijken. Jorre straalt, maar ook de stoere vuilnismannen zijn blij met de interesse voor hun werk. Ze tonen de leerlingen hoe de grote container in de vuilniswagen getild wordt. De leerlingen mogen een voor een achter het stuur plaatsnemen en voor een foto poseren bij de grote wielen van de vuilniswagen. De chauffeur vertelt vol trots aan de leerkracht over nieuwste model van vuilniswagen waarmee hij rijdt. De ontmoeting heeft indruk gemaakt. Elke avond wil Jorre nu zelf het afvalzakje van de klas naar de container brengen. Hij doet enthousiast met zijn handen zwaailichten na, om te tonen dat de vuilniswagen die zal komen ophalen. Als de vuilniswagen vanaf nu het schooldomein oprijdt, stoppen alle leerlingen even met spelen of werken. Samen met de leerkracht steken ze heel stoer hun hand op naar de vuilnismannen die de begroeting al even enthousiast beantwoorden.

Op grond van de christelijke inspiratie die uitdrukkelijk een stem krijgt in het godsdienstvak, in de pastorale werking, in bezinningsmomenten en rituelen, worden leerlingen uitgenodigd om zich te verhouden tot de zinvragen en tot God. De school neemt daar duidelijk positie in door God in de dialoog binnen te laten. Hij is door niemand te ontwijken omdat Hij iedereen wil ontmoeten, zo geloven christenen. Die ontmoeting hoeft niet bedreigend te zijn, aangezien niemand bekeerd dient te worden. De katholieke dialoogschool gaat ervan uit dat de verhouding tot de zinvragen en tot God fundamenteel bijdraagt tot de ontdekking, verkenning en verdieping van ieders levensbeschouwelijk profiel.

De katholieke dialoogschool gaat ervan uit dat de verhouding tot de zinvragen en tot God fundamenteel bijdraagt tot de ontdekking, verkenning en verdieping van ieders levensbeschouwelijk profiel.

Hoop, geloof en liefde

Vorming is het bijbrengen van kennis en kunde, van wijsheid, waarden en attitudes, van generatie tot generatie, begeleid door deskundigen, met het oog op de groei van mensen tot meer mens-zijn. Zij overstijgt dan ook de momentane belangen van de samenleving. Vorming valt nooit volledig samen met economische, sociale of politieke doelen, maar creëert haar eigen perspectief. In de katholieke dialoogschool is dat een perspectief van liefde, geloof en hoop. De leerlingen, leraren en de school staan er niet alleen voor. Ze zijn verbonden met elkaar en met de *roots* van de school, in een wereld die hen volgens christenen door God is toevertrouwd en waarvoor zij mee verantwoordelijkheid dragen.

De roep van de profeten, de onvoorwaardelijke *liefde* voor de minsten, de ervaring van God als Vader en de bevrijdende sociale leer van de kerk getuigen van een hunkering naar rechtvaardigheid. Elke katholieke dialoogschool wil een sociale rechtvaardige school zijn: zij gaat in tegen een onderwijssysteem dat uitsluitend de sterksten belooft. Tegelijk komt zij op tegen uitbuiting, voor een menswaardig bestaan voor iedereen. Dat sluit de inzet in om mensen uit de vicieuze cirkel van armoede te halen en te houden.

Het *geloof* in God als schepper van mens en wereld maakt de zorg voor mens en wereld tot fundament van vorming. Vorming zorgt er immers voor dat mensen op een gewetensvolle en menswaardige manier leren omgaan met het leven, vanuit de overtuiging dat dit leven niet puur maakbaar en manipuleerbaar is. Vorming in de katholieke dialoogschool is dan ook doordrongen van het besef van wereldwijde afhankelijkheid en ecologische verwevenheid. Zij draagt bij tot een mentaliteitswijziging die een halt toeroept aan de voortdurende drang naar bezit en ongebreidelde groei. Vorming leert mensen veeleer kiezen voor het 'zijn' en minder voor het 'hebben' en zet in op duurzame ontwikkeling. Bij de nieuwe generatie is het besef van de nood aan een ommekeer meer aanwezig dan we vermoeden. Veel jonge mensen zijn ervan overtuigd dat zij op een zorgzame, kritische en duurzame manier moeten omgaan met hun omgeving. Vorming kan hen die sleutels voor duurzaamheid in handen geven.

Vorming leert mensen veeleer kiezen voor het 'zijn' en minder voor het 'hebben' en zet in op duurzame ontwikkeling.

Het personeelskorps had besloten om geen boterhammen in aluminium meer te verpakken maar in brooddozen. De directie besloot die lijn door te trekken naar alle leerlingen die op school bleven eten. In het personeelslokaal kwam juf Silke een tijdje later met het idee om fairtrade koffie te schenken. En zo werden ook alle pauzemomenten wat gekleurd door duurzaamheid en rechtvaardigheid.

De **hoop** oriënteert de katholieke dialoogschool in haar inzet voor de toekomstige generaties. Naast de scheppende God is ook de verlossende God een kernintuïtie van de christelijke traditie. Die hoop levendig houden vergt veel van allen op school en voert vorming over de grenzen van het menselijke heen. Door te vormen, scheidt de leerkracht ruimte om het geleerde te koesteren en er een unieke betekenis aan te geven. Bovenal biedt het christelijk-pedagogisch project jongeren de kans om hoopvol in het leven te staan: de wereld is meer dan het slechte nieuws op het journaal, is ook meer dan wat we ervan zien. De katholieke dialoogschool begeleidt jonge mensen in hun hoop. Hoop is de kracht voor morgen, verpersoonlijkt in onze leerlingen: zij worden gevormd om onze wereld van morgen te dragen en te schragen als een wereld die de moeite waard is om in te leven, een wereld waarin zij vrijmoedig en vol idealisme de uitdagingen aangaan, een wereld die ze mee willen transformeren tot de wereld die God volgens christenen finaal voor ogen heeft: het rijk Gods. Daartoe is een stevige scheut verbeelding nodig.

Verbeelding geeft ruimte aan het onbeheersbare, heeft oog voor het ogenschijnlijk nutteloze, het esthetische, literaire, filosofische, niet-exact wetenschappelijke. Onderwijs hoeft problemen niet op één bepaalde manier op te lossen en één vooropgestelde methode slaafs te volgen. Eerder zal het vernieuwende oplossingen moeten bedenken voor de problemen die de huidige generatie niet opgelost krijgt. Inzetten op verbeelding – het geloof in de creatieve mens – is van wezenlijk belang voor een toekomstige generatie die werk maakt van een wereld waar het goed is om te leven.

Een school die vanuit het perspectief van geloof, hoop en liefde volop inzet op kwetsbaarheid en belofte, interculturaliteit, rechtvaardigheid, duurzaamheid en verbeelding, heeft niet alleen ruimte, tijd en vertrouwen nodig, maar ook dialoog. Vorming in dialoog is het kwaliteitskenmerk van katholiek onderwijs. Kwaliteitszorg vertrekt dan ook van de kwaliteitscultuur van de school. Katholiek Onderwijs Vlaanderen neemt het vormingsconcept als uitgangspunt voor leiderschapstrajecten, professionalisering en kwaliteits- en identiteitsontwikkeling en ondersteunt scholen volop in het voeren van beleid. Leerplannen en andere documenten zijn een reële steun voor de leerkracht in de klas en laten ruimte voor haar/zijn professionaliteit en missie.

Tochtgenoten

In de persoonsvorming neemt de school een bevoorrechte plaats in. Directies en leerkrachten mogen in deze cruciale fase van het leven tochtgenoot en begeleider zijn. Dat is hun roeping, die – laat ons het maar zeggen – behoort tot de mooiste die er zijn. Achter de schermen engageren bestuurders zich, meestal op vrijwillige basis, om de krijtlijnen van het beleid van de school te bepalen en te bewaken. Zij zijn samen met de directie en de leerkrachten tochtgenoten van leerlingen.

Leerkracht

Een leerkracht is een professional. Op de eerste plaats is hij een pedagogisch en inhoudelijk expert. Maar er is meer nodig dan professionele expertise om van een leerkracht een ‘meester’ te maken. Dit ‘meer’ heeft te maken met gedrevenheid, passie, liefde voor lerenden en voor wat ze aanleren. Vroeger getuigden leerkrachten over hun beroepskeuze in termen van een roeping. Nu gebruiken ze andere woorden die vaak iets gelijkaardigs uitdrukken. Zo getuigen leerkrachten dat ze niet anders konden, gegrepen als ze waren en zijn door de rol die ze kunnen spelen in het leven van mensen. Als partner van de ouders vormen leerkrachten kinderen en jongeren tot jongvolwassenen. In dat vormingstraject vervullen veel leerkrachten als persoon en professional de rol van referentiefiguur voor leerlingen: zij spiegelen zich aan hen, via ergernis en bewondering, toevertrouwd als ze zijn aan elkaar binnen de muren van de school.

Als partner van de ouders vormen leerkrachten kinderen en jongeren tot jongvolwassenen.

“Wat onthoud je van je schoolloopbaan?”
zo vroeg de journalist aan een dame van veertig lentes.
Ze moest niet lang nadenken: “Ik weet niets meer van de lessen en de examens, maar ik onthoud nog altijd mevrouw Dupont. Zij gaf me tips om duidelijker en met stijl te spreken, ook al kreeg ik toen op een podium steeds de hik of begon ik te stotteren. Zij geloofde in mij. En tijdens het laatste jaar van het secundair onderwijs, mocht ik de hoofdrol spelen van het toneelstuk van de laatstejaars, voor de hele school! Dat is vooral aan haar te danken en dat heeft gezorgd dat ik nu al een TV-loopbaan van tien jaar heb. Zonder haar zou het misschien niet gelukt zijn. Zij heeft het talent dat in mij zit naar boven gehaald.”

Leerkrachten zijn meer dan uitvoerders van wat de eindtermen voorschrijven. In de katholieke dialoogschool zijn ze op de eerste plaats professionele vormers, gepassioneerd door het begeleiden van kinderen en jongeren. De sterkte van de school zit in de sterkte van het leerkrachtenkorps, zowel op vlak van de individuele kwaliteiten en attitudes als op vlak van de samenwerking met elkaar. De onderlinge verbondenheid en dialoog zijn hoekstenen van de katholieke dialoogschool. In het personeelslokaal wordt idealiter voortdurend

aan teambuilding gedaan, door te luisteren naar elkaar en te spreken met elkaar. In het spreken over elkaar probeert men in een katholieke dialoogschool positief te zijn, al kan het af en toe ook van belang zijn om te 'ventileren' bij elkaar...

Binnen het kader van hun project, hadden studenten Journalistiek tien gepensioneerde leerkrachten geïnterviewd. Ze waren op zoek naar levenslessen die een inspiratiebron zouden kunnen zijn. Zo kwamen ze ook bij Jaak, wiskundeleerkracht op rust. Hij voelde geen enkele behoefte om aan wie ook raad te geven, maar ging toch in op de vraag van de studenten. "De meeste leerkrachten doen hun job met hart en ziel, dus op dat vlak heb ik zeker geen levenslessen te geven. Als ik aan iets denk, dan is het aan het personeelslokaal. En ook al was ik het zelf soms wel eens, ik stel het nu algemeen: hoe daar gesproken werd over directie, collega's, leerlingen en ouders, dat was niet altijd netjes. Er werd daar veel geoordeeld en geroddeld. Na mijn pensioen ben ik in een citatenboek op een zin van de heilige Augustinus gestoten, en het is die zin die ik als levenswijsheid zou willen meegeven: 'Verbreek de stilte enkel wanneer je haar kan verbeteren'. Het zou veel stiller zijn in het personeelslokaal, da's waar, maar vooral veel positiever..."

Het is van alle tijden dat van leerkrachten veel verwacht wordt. Door de wisselende tijden die we meemaken, zijn die verwachtingen vaak groter dan datgene waartoe men werd opgeleid. Ook hier geldt dat dialoog met elkaar fundamenteel is, net zoals permanente navorming. Een leerkracht die gemotiveerd de eigen expertise en methoden een update geeft door nascholingen te volgen, staat sterker in de eigen opdracht om leerlingen te vormen. Zulke navorming kan weliswaar op individuele basis gebeuren, gezonden vanuit de school, maar geschiedt in een katholieke dialoogschool best in teamverband, verbonden met de school. Afhankelijk van de navorming, bevordert terugkoppeling ervan binnen school en vakgroep de assimilatie in de eigen school en geeft aan dat proces een grotere gedragenheid. Delen is vermenigvuldigen.

Leerkrachten mogen fier zijn op wat ze doen en betekenen. Elk jaar studeren duizenden achttienjarigen af in het secundair onderwijs. Zij zijn op dat moment gevormd door veertig à vijftig leerkrachten, over een tijdspanne van vijftien jaar. Elk van die leerkrachten heeft het privilege gehad om bij te dragen tot de vorming van mensen die de toekomst van een samenleving mee zullen bepalen of kleuren. Er rust dan ook een grote verantwoordelijkheid op de schouders van leerkrachten. Toch werkt die verantwoordelijkheid niet verlamdend, omdat er vertrouwen is: bij de schoolkeuze, waarbij ouders hun dochter of zoon aan deze of gene school toevertrouwen, krijgt het leerkrachtenkorps meteen het volste vertrouwen van hen. Dat ver-

Elk van de leerkrachten heeft het privilege gehad om bij te dragen tot de vorming van mensen die de toekomst van een samenleving mee zullen bepalen of kleuren.

trouwen dient de katholieke dialoogschool elke dag te bevestigen – dat is het engagement naar leerlingen en ouders toe, maar ook naar allen binnen de school toe.

Zoals leerkrachten ondersteuning mogen verwachten van directie en schoolbestuur, zo verwachten zij ook ondersteuning van hun collega's. Het schoolproject wordt samen uitgedragen, elk op zijn eigen plaats. Tot dat project hoort ook het levensbeschouwelijk profiel van de school. Van leerkrachten wordt verwacht dat ze loyaal zijn aan de school, de dialoog en de katholieke traditie. In feite is die loyaliteit het minimum dat men als bestuur en directie kan verwachten van elke leerkracht. Uiteindelijk verwacht elke werkgever dat de werknemer actief meewerkt aan het concept waarbinnen men werkt. Elk van de katholieke scholen staat het christelijk-pedagogisch project voor.

Een leerkracht werd gesommeerd door het schoolbestuur van de school. Tijdens een functioneringsgesprek had de directie hem immers geconfronteerd met klachten van leerlingen, ouders en collega's over racistische uitspraken. De leerkracht weigerde het verslag van het gesprek te ondertekenen en daarmee tevens de weg naar beterschap in te slaan. De directie had het schoolbestuur ingelicht. Die ging over tot het beluisteren van de betrokken leerkracht en het opstellen van een afsprakennota. "Als bestuur van een school pikken we dit niet – als bestuur van een katholieke school al zeker niet maar we geven je een nieuwe kans", zo stelde de voorzitter van het schoolbestuur.

In de katholieke dialoogschool worden leerkrachten niet aangenomen omdat ze katholiek zijn. Wel omdat bestuur en directie geloven dat deze vrouw of man de nodige competenties heeft, het christelijk-pedagogisch project en de katholieke dialoogschool mee kan uitdragen en vanuit het eigen perspectief er een unieke persoonlijke bijdrage toe kan leveren.

Levensbeschouwing in het algemeen en christelijke inspiratie in het bijzonder gaan niet alleen lessen godsdienst en godsdienstleerkrachten aan, hoe belangrijk die uiteraard ook zijn in de uitbouw van de school als katholieke dialoogschool. Elke leerkracht wordt geconfronteerd met een diversiteit aan mensen en dus aan levensbeschouwingen. Het komt erop aan om hier op een positieve manier mee om te gaan in dialoog, al is dat niet altijd eenvoudig. Soms moet er uitdrukkelijk duiding worden gegeven bij beslissingen waarbij een notie van levensbeschouwing in het algemeen en christelijke inspiratie in het bijzonder wenselijk en zelfs nodig is. We leven nu eenmaal in een wereld waarin religie, zingeving en levensbeschouwing op zoveel verschillende manieren het journaal halen en in de school binnentreden.

Elke leerkracht wordt geconfronteerd met een diversiteit aan mensen en dus aan levensbeschouwingen.

Kadidja wil trouw aan de haar voorgeleefde visie op de islam zwemmen met een soort van badpak met mouwen en tot onder de knieën. Op aansteken van enkele ouders staat de school in rep en roer: "Dat kan toch niet!" Enkele ouders opperen luidop de mogelijkheid van een petitie op het niveau van de scholengemeenschap. De school contacteert 'Brussel' voor advies. Daar luidt de eerste vraag of de school het zwembad reeds gecontacteerd heeft. Neen. Na contact blijkt dat het zwembad geen problemen heeft met de zwemkledij. Waarop het verwijst bij Katholiek Onderwijs Vlaanderen klinkt: "Wat is het probleem dan?" Aan de andere kant klinkt het antwoord even prangend: "Hoe leggen we dit hier uit?"

De pluraliteit van onze leerlingenpopulatie weerspiegelt zich ook meer en meer in ons lerarencorps. Dat is een goede zaak, want een katholieke dialoogschool voedt zich uiteraard ook aan de dialoog tussen leerkrachten. Dat betekent bijvoorbeeld dat niet langer elke leraar in het basisonderwijs in staat zal zijn om rooms-katholieke godsdienst te verstrekken. Onze lerarenopleidingen werken daarom trajecten uit om leerkrachten die dit niet kunnen of willen, niettemin voor te bereiden op het werken in de katholieke dialoogschool.

Wat het vak godsdienst zelf betreft, betekent dit niet dat we andere levensbeschouwelijke vakken (bv. islam) gaan programmeren. We kiezen er immers welbewust voor om de dialoog in het vak rooms-katholieke godsdienst zelf te organiseren. Het leerplan van dit vak stuurt daar ook uitdrukkelijk op aan en biedt voldoende ruimte om op passende wijze rekening te houden met de samenstelling van de klasgroep en de lokale context.

Directie

In de katholieke dialoogschool kiezen we uitdrukkelijk voor het model van gedeeld onderwijskundig leiderschap. Leraren, middenkader, directeurs en bestuurders geven in voortdurende dialoog met elkaar leiding aan een school.

De directeur⁶ is tochtgenoot van de leerkrachten en, via zijn band met hen, tochtgenoot van de leerlingen. Hij heeft een luisterend oor voor allen die hem in vertrouwen nemen of op een andere manier steun, advies of een beslissing vragen. In de katholieke dialoogschool is de directeur een herder. Hij leidt de kudde, met stevige hand en de nodige voorzichtigheid. Hij heeft oog voor de eigenheid en de opinie van ieder schaap, beseffend dat elk schaap een eigen aanpak of zorg vereist. Daarom heeft de directeur steeds oog voor zijn schapen, met

De directeur leidt de kudde, met stevige hand en de nodige voorzichtigheid.

.....

6 Wanneer we spreken over de directeur, dan bedoelen we het hele directieteam. Om het persoonlijk te maken, opteren we voor 'directeur' in plaats van 'directie' of 'directieteam'. Wanneer we 'hij' schrijven, bedoelen we ook 'zij'.

liefde voor elk van hen.⁷ Hij is **herder-directeur** en wel als leider en coach, manager en expert.

Elke directeur staat met zijn competenties en verantwoordelijkheden ten dienste van het geheel, in collegialiteit. Naast leiderschapskwaliteiten en collegialiteit wordt van elke directeur beschikbaarheid verwacht: de directeur moet aanspreekbaar zijn. Maar de directeur is God niet, hij is directeur. Ook hij heeft (slechts) 24 uur per dag. Duidelijke afspraken omtrent aanspreekbaarheid, overlegmomenten en communicatie zijn dan ook niet alleen wenselijk voor het draaien van de school, maar zeker ook voor het welzijn van de directeur en de verwachtingen van het personeel.

Het woord van de herder-directeur is van grote waarde voor elk van de schapen. Als centrale figuur op de school krijgt elk woord van hem haast automatisch gewicht. Dat geldt uiteraard voor kritiek, maar ook voor felicitaties.

Aan de keukentafel vraagt Johan aan zijn vrouw Kim hoe het vandaag was op school. Ze antwoordt dat het zeer goed was. "Waarom?" Kim vertelt dat ze op de speelplaats twee kempfanen van elkaar heeft kunnen scheiden door ze met elkaar in gesprek te laten gaan, al had haar dat veel moeite gekost. Belangrijk hierbij: de directeur is haar in de leerkrachtenkamer komen zeggen dat hij dat vanuit zijn kantoor heeft gezien en dat ze dat heel goed heeft aangepakt. "Ik moet zowat drie centimeter gegroeid zijn, daar ter plaatse", rondt Kim het verhaal af.

Ook een directeur heeft **bevestiging** nodig. Meer zelfs: hij verdient dat! Niet omdat hij alles goed zou doen, maar omdat hij directeur is en bemoediging nodig heeft om zoveel mogelijk goed te kunnen doen.

Hoe mondig de schapen ook zijn en hoeveel inbreng er van allen ook mag zijn, wanneer de directeur spreekt, spreekt de leider. Het leiderschap van de directeur in een katholieke dialoogschool wordt gekenmerkt door drie D-woorden: dialoog, dienstbaarheid en doortastendheid. **Dialoog** staat voor het overleg dat aan elke beslissing vooraf dient te gaan. Consultatie van mensen maakt immers dat zij reeds van bij de aanvang mee betrokken zijn in het beslissingsproces. Dialoog genereert bovendien bevestiging en betrokkenheid van allen die beluisterd worden. Hier mag de directeur dan wel als *primus inter pares* fungeren, er is geen twijfel dat hij de primus is. Als eerste binnen de school, is de directeur ook als eerste **dienstbaar** te-

Het leiderschap van de directeur in een katholieke dialoogschool wordt gekenmerkt door drie D-woorden: dialoog, dienstbaarheid en doortastendheid.

7 Cf. Jezus in Johannes 10,14: "Ik ben de goede herder. Ik ken de mijnen en de mijnen kennen Mij". Met schapen bedoelen we hier geenszins de leerkracht voor te stellen als een volgzzaam, onkritisch personeelslid. Elke vergelijking loopt mank en dus is iedere interpretatie in negatieve zin uit den boze.

Wie leidt, dient:
dat is de paradox
van het herderlijke
leiderschap.

genover allen. Wie leidt, dient: dat is de paradox van het herderlijke leiderschap. De directeur stelt zich in alles dienstbaar op ten behoeve van de school, in het bijzonder van de mensen op school, en dan vooral de meest kwetsbare mensen. Wil die dienstbaarheid volgehouden worden als dienstbaarheid, dan zijn minstens twee zaken vereist: doortastendheid en halt-houden. **Doortastendheid** betekent dat er aan beslissingen die eenmaal na overleg zijn genomen, wordt vastgehouden, ondanks mogelijke weerstanden binnen het team. De directeur loodst het schip van de school naar de toekomst, met alle kansen en uitdagingen die dat leiderschap in zich draagt. Maar wil de directeur dit alles allemaal in goede banen leiden en volhouden, dan is het wijs om op geregelde tijdstippen halt te houden: even tijd nemen voor zelfreflectie en bezinning. Waar ben ik mee bezig? Hoe gaat het met mezelf? Wat dien ik bij te sturen? De directeur hoeft in die zelfbezinning niet alleen te staan. Ook hier is dialoog van tel, net zoals Jezus als herder van zijn schapen een inspiratiebron kan zijn.

Georges en Bart komen elke maand samen om te gaan eten. Daarbij zetten ze hun GSM steevast af. Ze kunnen in het volste vertrouwen hun hart eens luchten en hun bekommernissen en verwachtingen met elkaar delen. Elk van hen heeft deugd van dat moment van dialoog en 'partage de vie'. Uiteindelijk houden zulke gesprekken mensen overeind en zorgen ze ervoor dat het allemaal draaglijker wordt. Een keer hebben ze geprobeerd eens samen te komen met de echtgenotes erbij. De chemie werkte niet. "Halt houden mag je niet met te veel mensen rond de tafel", zei Georges daarop.

De directeur is op school de **spilfiguur** op zoveel domeinen. Een ervan is dat van de pastorale werking, zelfs al zou hij zelf geen lid van het pastorale team zijn. Uitgaande dat wat de leider belangrijk vindt, tevens door de anderen belangrijk wordt bevonden, hangt de aandacht van het personeel voor schoolpastoraat veel af van de interesse van de directeur daarvoor. Bij voorkeur steunt de directeur het pastorale team volop in wat dat team wil betekenen aan ondersteuning van het zinzoeke op school. Ook al is het pastoraal team gericht op allen binnen de school, het bestaat uit mensen die de christelijke inspiratie op een aangepaste manier willen uitdragen via daden en duiding, gebed en bezinning. Gezien de diversiteit van de schoolpopulatie kan die gerichtheid op allen ook in de pastorale werking niet anders dan divers zijn. Enkel zo kan elk zich erkend voelen in het eigen persoonlijk levensbeschouwelijk profiel, hoe helder of hoe vaag dat ook is.

Bij voorkeur steunt de directeur het pastorale team volop in wat dat team wil betekenen aan ondersteuning van het zinzoeke op school.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen stuurt elke maand een nummer van het tijdschrift *Leeftocht* naar de scholen. Daarmee wil men de katholieke identiteit en het schoolpastoraat voeden en ondersteunen. Directeur Geert kopieert het nummer steevast voor alle godsdienstleerkrachten en de leden van het pastoraal team en hij hangt het nummer op aan de valven. Volgens hem zorgt *Leeftocht* er mee voor dat de school haar katholieke eigenheid maandelijks op een frisse manier gestalte geeft binnen het personeelskorps.

In november 2015 vroeg paus Franciscus tijdens een internationaal onderwijscongres in Rome om na te denken hoe we de werken van barmhartigheid in onze scholen kunnen beleven.⁸ Ingaand op die oproep poneren we hier als voorbeeld de **ziekenpastoraal**: hoe gaat men om met zieke personeelsleden en zieke leerlingen?

Leerkracht Els is zes weken ziek geweest. Een zware longontsteking had haar geveld. Toen ze de school daarvan op de hoogte bracht was er veel medeleven. En de eerste week waren er enkele telefoontjes en mails van collega's die hun steun vertolkten. De vijf volgende weken hoorde ze niemand. De nacht voor haar terugkeer kon ze moeilijk slapen: "Hoe zou het morgen zijn op school?" 's Anderendaags spraken veel collega's haar aan

.....

8 Cf. Matteüs 25,31–46. Dit zijn de zes werken van barmhartigheid die in het evangelie voorgehouden worden: de hongerigen eten geven, de dorstigen laven, de zieken bezoeken, de gevangenen bevrijden, de naakten kleden, de vreemdelingen ontvangen. In de middeleeuwen voegde de kerk er een zevende werk aan toe, namelijk dat men de doden dient te begraven.

in het personeelslokaal: "We hebben je gemist", "je ziet er goed uit", "hoe gaat het, Els?"... Thuisgekomen zei ze haar mama aan de telefoon dat de collega's en directie allemaal heel vriendelijk waren. Maar het knaagde wel wat: een woord of een sms tijdens de afgelopen weken had nog zoveel meer deugd gedaan...

Van een directeur wordt niet alleen christelijke naastenliefde verwacht, maar ook dat hij het voortouw neemt wanneer het botst tussen personeelsleden, in de klas of in eender welke andere situatie. Als leidinggevende van een katholieke dialoogschool is de directeur degene die luistert en overleg probeert te bewerkstelligen. Conflictbemiddeling gebeurt in dialoog, indien nodig met een expert van buiten de school.

Onrechtvaardigheid is onverdraaglijk. Dat hoort zo, zeker in de lijn van Jezus' eigen verontwaardiging over onrecht dat mensen elkaar aandoen.⁹ Rechtvaardigheid moet steeds geschieden. Wanneer mensen op school tegen de tien geboden ingaan door te stelen, te bedriegen, te roddelen, enzovoort, dan is dit niet in overeenstemming met de christelijke inspiratie. De directeur stelt alles in het werk om in dialoog onrecht te benoemen, verantwoordelijkheden vast te leggen en het nodige te doen om rechtvaardigheid daadwerkelijk te laten geschieden. Maar rechtvaardigheid kan in een katholieke dialoogschool nooit het laatste woord hebben: barmhartigheid wordt gevraagd. Het geknakte riet mag niet gebroken worden¹⁰, maar moet worden geheeld. Barmhartigheid is de liefde die iemand nodig heeft om weer/meer mens te worden, terug op het juiste pad te komen en dat pad vol te houden, gedragen door die liefde.

De directeur werd wakker gebeld: er bleek ingebroken te zijn op school. Haastig reed hij ernaar toe. Vandalisme in enkele klaslokalen. De volgende dag waren de daders al gevonden: enkele leerlingen en oud-leerlingen. De politie deed wat ze moest doen: de eerste stap naar een gepaste straf voor elk van hen. Hoezeer de directeur het recht had om de leerlingen van de school weg te sturen, hij deed het niet: "Ik geef ze beter een tweede kans wanneer ik het zie, want ik ken hen, dan dat ze op een andere school met een bepaalde stempel niet van nul moeten beginnen, maar onder nul". Enkele leerkrachten kantten zich tegen de directeur: als dat het voorbeeld was! De directeur hield

Rechtvaardigheid kan in een katholieke dialoogschool nooit het laatste woord hebben: barmhartigheid wordt gevraagd.

.....

9 Jezus aarzelt niet om, geconfronteerd met onrechtvaardigheid, het zware geschut boven te halen om zijn verontwaardiging te vertolking. Zo noemt hij mensen "hypocrieten", "schijnheiligen" en zelfs "adderengebroed" en "witgekalkte graven". Cf. Matteüs 23.

10 Cf. Jesaja 42,3.

niettemin vol: rechtvaardigheid is een zaak, maar kansen geven moet het laatste woord hebben op school.

De directeur is een **verbindingspersoon**. Niet alleen binnen het personeelskorps, maar ook tussen schoolbestuur en korps. De directeur kan dat slechts op een geloofwaardige manier zijn wanneer hij authenticiteit uitstraalt in zijn streven de school zo goed mogelijk te laten functioneren ten dienste van een zo degelijk mogelijke vormingsomgeving.

Verbinden is ook van belang op vlak van 'het verschil' onder leerlingen. Vandaag klinkt daarbij luid de vraag hoe we dienen om te gaan met de invloedssfeer van een radicale vorm van islam. Verschillende identiteitskwesities op school hebben dan ook inderdaad hun oorsprong of een verband met als problematisch ervaren gedrag, uitspraken en aanspraken van moslims en andere groepen. Het verhaal van de 99 schapen en het ene verloren schaap doet zich vandaag vooral voor met moslims: ook al doen 99 schapen hun best, de aandacht gaat naar het ene dat radicaliseert en van de rechte weg en de kudde is af geraakt¹¹. Ook Jezus heeft aandacht voor dat verloren schaap en doet inspanningen om het terug voor zich te winnen. Inspirerend. Het ene schaap komt alvast ter sprake in het personeelslokaal, de directiekamer en aan de bestuurstafel – vaak pas wanneer identiteit zich uit als problematisch. Niet zelden wordt men geconfronteerd met veralgemeningen, ondanks de 99 anderen, ook in eigen kring.

Bestuurders

Het schoolbestuur 'beheert' de school, als een goede huisvader. Daarbij gaat de eerste zorg van de bestuurders uit naar het welzijn van allen op school, in het bijzonder het personeel, voor een zo optimaal mogelijke vormingsomgeving voor leerkrachten en leerlingen. De directeur wordt door hen met zoveel mogelijk vertrouwen aangestuurd en ondersteund, beluisterd en bemoedigd. Kortom, in de sturing van de school krijgt de ondersteuning van directeur en leerkrachtenkorps prioriteit, precies omdat elke katholieke dialoogschool in de eerste plaats mensenwerk is, gestoeld op een bepaalde mensvisie.

In de sturing van de school krijgt de ondersteuning van directeur en leerkrachtenkorps prioriteit.

Elke vergadering van het schoolbestuur begon de voorzitter met de voortgang van de bouwwerken, gevolgd door andere technische en administratieve dossiers die moesten worden opgevolgd. Voor personeelsaangelegenheden was nooit veel tijd. En op een uur moest de agenda helemaal gepasseerd zijn – time is money... De niet afgewerkte agendapunten moesten maar per mail afgehandeld worden. Tot enkele

11 Lucas 15,4.

dossiers op tafel belandden waar enkele leden van het bestuur van vonden dat die voorrang moesten krijgen aangezien het over mensen ging die in een situatie zaten die aandacht vroeg, en nu eens niet per mail! Sindsdien worden eerst alle personeelsmateries op de agenda geplaatst en daarna de materiële zaken. Het bestuur is er menselijker door geworden...

De mens centraal plaatsen hangt samen met de hoeksteen van de christelijke mensvisie. Net zoals leerkrachten en directies voelen veel bestuurders zich echter niet goed geplaatst om de katholieke eigenheid van de school uit te leggen. Ze hebben vaak geen al te grote persoonlijke binding (meer) met de kerk, vinden dat ze de katholieke traditie te weinig kennen en dragen niet de taal in zich om de christelijke inspiratie te vertolken.

De ziel of identiteit staat nooit apart op de agenda, terwijl ze in wezen steeds onderliggend is aan elk agendapunt.

Hoe omgaan met de problemen die zich vandaag stellen? Om dat op een verantwoorde, competente en professionele manier te doen, is het alleen maar verheugend te noemen dat bestuurlijke schaalvergroting alle domeinen betreft van de wereld van het bestuur van een school: financiën, juridische kwesties, personeelszaken, infrastructuur én de ziel van de school. Die ziel of identiteit staat nooit apart op de agenda, terwijl ze in wezen steeds onderliggend is aan elk agendapunt. Daarom zou het tot aanbeveling strekken om een identiteits-team op te richten op school. Dat zou in nauwe samenhang met schoolbestuur, directie en het pastoraal team dan gelden als reflectie- of resonantiegroep op school om proactief wegen te suggereren en inspraak te hebben in beslissingstrajecten. Zo kan de richting die dat traject uitgaat voortdurend worden getoetst aan de identiteit als katholieke dialoogschool. De identiteit van de school is echter niet alleen voorbehouden aan enkele specialisten of een team: het is zaak van iedereen.

Net zoals bij directeurs gelden voor het bestuursteam de drie D-woorden: dialoog, dienstbaarheid en doortastendheid. Als hulpinstrument daartoe verscheen in 2013 de *Gids voor besturen*, een *vademe-cum voor bestuurders van het katholiek onderwijs*. Op de eerste bladzijde wordt aangegeven dat deze gids opgedragen is “aan alle bestuurders die zich op vrijwillige basis engageren voor katholiek onderwijs”. Op dezelfde bladzijde staat verder slechts één zaak, met name het volgende citaat: “Er zijn vele vormen van dienstverlening, maar slechts één Heer”.¹² Wanneer in de gids gesteld wordt dat het bestuur het beleid ontwikkelt, dan wordt dat meteen gekoppeld aan identiteit. Met andere woorden, het beleid kan nooit ‘zonevreemd’ zijn aan de identiteit. Tot het beleid behoort daarom ook een permanente aandacht voor de identiteit, in alles wat op tafel komt. Vandaar dat het wijs is om in het bestuur van elke katholieke dialoogschool iemand te hebben die kennis heeft van de christelijke inspiratie en notie van wat pastorale werking kan zijn. Kortom, waar we in de scholen haast spontaan mensen in het bestuur willen die specialist zijn op financieel en juridisch vlak en op het vlak van infrastructuur en Human Resources, daar zou het eigenlijk voor de hand liggen dat er ook een ‘specialist identiteit’ in het bestuur zou zetelen. Hoezeer elk lid van het schoolbestuur ook een specialiteit zou hebben, elk dient zich vanuit haar/zijn talenten en competenties te interesseren voor alles wat ter sprake komt en alle invalshoeken die daarbij in de dialoog aan bod komen. Op die manier domineert de identiteit niet de vergaderingen, wordt deze ook niet onder de mat geveegd, maar staat de aandacht voor identiteit ten dienste van het beleid van de hele school in al haar dimensies.

Het beleid kan nooit ‘zonevreemd’ zijn aan de identiteit. Tot het beleid behoort daarom ook een permanente aandacht voor de identiteit, in alles wat op tafel komt.

De school had iets te vieren: een nieuw sanitair blok. Het schoolbestuur besloot er een feestelijke zaak van te maken. Een receptie moest en zou er zijn. Iedereen akkoord? Ja! Een datum werd vastgelegd. Toch had één persoon een opmerking: of het zou kunnen dat we de receptie uitstellen tot na de paasvakantie? Vragende blikken. De verduidelijking volgde: “Hoe kunnen we als school geloofwaardig zijn wanneer we de ene dag in de veertigdagentijd een sobere maaltijd houden en het waarom daarvan aanleren, en de andere dag een uitgebreide receptie organiseren in dezelfde veertigdagentijd?” De datum werd niet verplaatst – de voorzitter had immers reeds voor de vergadering de brouwer geregeld en wilde dat niet afzeggen in naam van de veertigdagentijd. Maar in de toekomst zou men er op toekijken dat dergelijke anomalieën vermeden zouden worden, net zoals brouwers die voortijdig gecontacteerd zouden worden...

.....

12 Eerste brief van Paulus aan de christenen van Korinte 12,5.

Bestuurders werven nieuwe directieleden, leerkrachten en alle andere personeelsleden aan. Ze volgen elk van hen ook op, mede op grond van evaluatie- en functioneringsgesprekken. Dat is heel wat, personeelsbeleid. Op grond van de katholieke identiteit hebben bestuurders daarbij veel oog voor de mens achter de functie. Naast wederzijdse afspraken en verwachtingen geldt daarbij het luisteren als belangrijke factor: wat mogen we bij elkaar beluisteren aan ervaringen en inzichten, verlangens en ergernissen? In een katholieke dialoogschool staat elk bestuursteam open voor gesprek, met eenieder binnen de school. Bestuurders willen immers op de hoogte zijn en doen wat in hun mogelijkheden ligt om de mensen van de school – en daardoor ook de school zelf – vooruit te helpen.

Communicatie

In een tijd waar de veelheid aan communicatiemiddelen niet altijd garant staat voor betere communicatie, is de dialoog binnen de school en naar buiten toe belangrijk voor het welbevinden van iedereen die betrokken is bij het schoolleven. Elke katholieke dialoogschool is zich ervan bewust dat die dubbele dialoog afstraalt op dat welbevinden en op het imago van de school.

De klemtoon op dialoog wijst op het fundament van een **gespreks-cultuur**. Communicatie mag dan via zoveel kanalen gebeuren als men wil, het gesprek van mens tot mens staat in elke katholieke dialoogschool voorop. Ervaring leert dat in een dergelijk gesprek eventuele misverstanden snel uit de weg kunnen worden geruimd. Voor wat bijvoorbeeld het gebruik van telefoon en e-mail aangaat, wordt het onderscheidingsvermogen van elk aangesproken: wat wanneer gebruiken voor welk onderwerp? Een aantal duidelijke afspraken die voor allen gelden, kunnen voor ieders gemak hier een hulp zijn.

Met strikt vertrouwelijke zaken past men beter op. Een verkeerde muisklik kan immers veel heibel veroorzaken omdat de mail bij een verkeerde bestemming terecht komt. De katholieke dialoogschool staat voor **zorgvuldige communicatie**, waarbij strikt vertrouwelijke onderwerpen best zo veilig en rechtstreeks mogelijk gecommuniceerd worden met elkaar, bij voorkeur in een gesprek van mens tot mens.

De heersende **mailcultuur** heeft heel wat voordelen. Snelheid en efficiëntie staan daarbij voorop. We kunnen ons een wereld zonder e-mail niet meer voorstellen. De mailbox is onze belangrijkste brievenbus, zowel om 'brieven' te ontvangen als te versturen. En het is een voorname verzekeringsmaatschappij: niemand kan zeggen dat hij of zij iets niet wist, want 'ze stonden allemaal in cc'. Zelfbeveiliging... Een katholieke dialoogschool probeert de mailcultuur op een zorgvuldige manier te integreren. Dat betekent op de eerste plaats dat de mens niet ten dienste staat van de mailbox, maar de mailbox ten dienste van de mens.

De mens staat niet ten dienste van de mailbox, maar de mailbox ten dienste van de mens.

De directeur was het beu: al de mails die hij op zondag kreeg, de stress die daarmee gepaard ging. Of een mens nu nooit eens even mag rusten? Hij deed een rondvraag in zijn team van leerkrachten: hoeveel keer opent elk de mailbox, wat doe je met die mailbox in het weekend, welke suggesties heb je aangaande de mailcultuur op school? De resultaten van de bevraging hebben er toe geleid dat de directeur besloot om zondag en bij uitbreiding tevens zaterdag uit te roepen tot rustdagen: werken doen we in de week. Wie in het weekend mails stuurt, is daar vrij in, maar mag niet verwachten dat er geantwoord wordt. De directeur getuigt: "Het heeft voor meer rust in het weekend gezorgd, niet alleen voor mij, maar ook voor vele anderen. Noem dit het eerherstel van de zondag op school! Bovendien gebeurt alles wat ik nu in het weekend doe voor het werk, veel efficiënter want mijn mailbox open ik gewoonweg niet. Maandag vertrek ik vroeger naar school om de schifting te doen van de dringende en de andere mails."

Naast de keuze voor het communicatiekanaal omvat de zorgvuldigheid op het vlak van communicatie ook telkens weer de afweging hoe men de zaken moet formuleren: heel strak of wat meer omzwachteld, niet alleen betrokken op wat we zelf willen zeggen maar ook wat het perspectief en de opinie van de ander is...? **Hoffelijkheid** is het minste wat verwacht mag worden, maar in een katholieke dialoogschool moeten we meer ambiëren. Zo was Jezus in zijn communicatie heel krachtig: open, eerlijk, to the point, betrokken op anderen, luisterend, vragend, positief afsluitend. Hij kan ons inspireren in onze omgang met elkaar als schoolbestuurders, directeuren en personeelsleden. Niet alleen in deze kringen, maar zeker ook naar leerlingen toe, hun ouders en andere partners in de opvoeding van de leerlingen.

Dienstbaarheid en **bereikbaarheid** zijn familie van elkaar, wat maakt dat mensen op elk moment iemand van de school aan de lijn kunnen krijgen die hen vooruit kan helpen. Daar hebben ze recht op, al is dat 'helpen' vaak gewoon een 'luisteren' en 'doorverwijzen'. Wanneer ouders daadwerkelijk de partner zijn van de school in de opvoeding en vorming van het kind of de jongere, dan is die partner welkom. Ook dat is gastvrijheid. Zeker wanneer men zich zorgen maakt over het gedrag, het welzijn en de prestaties van leerlingen, dient de deur helemaal open te staan. Omgekeerd hoopt de school op een even grote gastvrijheid wanneer ze zelf aanklopt aan de deur van de ouders.

Op de **website** van de school toont de school waar ze voor staat en voor gaat. Scherp gesteld: "Zeg me wat je over jezelf online schrijft, en ik zeg je wie je bent": eerder een instelling of een gemeenschap, een katholieke school of vooral gericht op 'waarden'...? Zijn er duidelijke contactgegevens zodat men weet wie men voor wat mag contacteren op welk moment? Kortom, deze vragen geven aan dat helderheid van informatie en communicatie reeds de dialoog kleuren.

In een katholieke dialoogschool heerst een 'pastoraat van de goedendag'.

De eerste en belangrijkste communicatie verloopt in de contacten op school, met name die van het **dagelijks leven en samenleven**. In een katholieke dialoogschool heerst een 'pastoraat van de goedendag', waarbij niemand anderen bewust zwijgzaam passeert. Waar mensen 'goedendag' zeggen, wordt het voor velen telkens een stukje meer een goede dag.

Infrastructuur

Het uitzicht van een school op een website kan nooit tippen aan het belang van het uitzicht van de school zelf. Aan een school dient te zien zijn waarvoor ze staat. Hoe toont men in de infrastructuur en aankleding van de school dat het een katholieke dialoogschool is?

Vooreerst is er overal op school de opstelling van het meubilair. Staan de stoelen en banken in 'dialoogstand'? Bijvoorbeeld op de speelplaats, in het klaslokaal en in de directiekamer.

Het oudercontact werd dit jaar anders georganiseerd dan de vorige jaren. Aan sommige klaslokalen stonden de stoelen nu niet meer naast elkaar, zoals bij de dokter vroeger, maar aan beide zijden van de gang. En in de andere blok van de school hadden ze zelfs geen stoelen meer in de gang gezet, maar een lokaal aangekleed als 'wachtsaal'. Daardoor waren er twee leerkrachten in eenzelfde lokaal gezet om hun gesprek met ouders te voeren, maar het zorgde voor een andere sfeer tijdens het wachten. Ouders zaten rond de tafel en er ontstonden aangename gesprekken. Over de kinderen, uiteraard.

Kan een katholieke dialoogschool zonder stille ruimte, waar elk even halt kan houden, tot rust en bezinning kan komen?

Een ander punt gaat de stille ruimte aan. Kan een katholieke dialoogschool zonder stille ruimte, waar elk even halt kan houden, tot rust en bezinning kan komen? Een ruimte waar elke levensbeschouwing zich thuis kan voelen, mee op grond van het kruisbeeld dat er kan hangen. Deze ruimte kan tijdens de lessen gebruikt worden voor bezinningsmomenten of klasgesprekken, ze kan dienen als rouw- en herdenkingsruimte, als kapel, als plaats waar tijdens advent en veertigdagentijd schrijfgesprekken worden gevoerd op de middag, enzovoort. Kortom, een specifieke ruimte van ontmoeting en verdieping, waar ruimte is voor de bril die elkeen draagt. Een ruimte dus waar het hart en de ziel van de school zichtbaar en voelbaar is.

Ten derde is aan een katholieke dialoogschool te zien dat ze staat in de katholieke traditie. De aankleding van de school leent zich daartoe. Welke gedichten hangen we aan de muren, waar past een kruisbeeld, een door leerlingen gemaakte tekst of tekening...? En welke van deze zaken vervangen we eens op geregelde tijdstippen om aan te geven dat onze traditie leeft?

Tot slot is een katholieke dialoogschool een groene school, die betrokkenheid op schepping en duurzaamheid uitstraalt. Hoe gaan we om met drankautomaten en wegwerpmiddelen? Gebruiken we eco-

logisch papier, in de klas en op het toilet? Welke koffieboeren of koffiebedrijven steunen we?

Architectuur

Een uitdagend onderwijsconcept doet ook op een nieuwe manier denken over het schoolgebouw: een plek die leerlingen en leerkrachten helpt het nieuwe concept te dragen en verder te ontwikkelen. Er zijn twee grote uitdagingen weggelegd voor de schoolarchitectuur van een katholieke dialoogschool:

- Hoe kan architectuur niet meer als een project maar als een proces gezien worden waardoor het schoolgebouw veel dynamischer en flexibeler inzetbaar wordt voor de onverwachte en snelle wendingen van het leven?
- Hoe kunnen functie en betekenis niet meer als tegengestelde polen gezien worden maar als een verrijkende dialoog tussen het profane en spirituele leven? Hoe kan het hele schoolgebouw, van bij het binnenkomen tot in ieder lokaal bijdragen aan het (katholieke) pedagogisch project?

Schoolarchitectuur als dynamische werkvorm

"All our actions are interactions"
(Hughes-Akkaoui S. van AKKA Architects)

Een tijdje geleden hield architecte Stephanie Hughes-Akkaoui een TED-toespraak waarbij ze een pleidooi hield voor 'living architecture' in plaats van 'static architecture'. Ze gaf het voorbeeld van een groot universiteitscomplex dat ze ooit had ontworpen. Ze had toen op het

hele terrein alle gebouwen ingeplant maar nog geen omgevingsaanleg laten uitvoeren. Er was enkel gras gezaaid. Een jaar nadat de universiteit in gebruik was genomen en allerlei mensen er een heel jaar hadden gelopen, waren zich vanzelf door het vertrappelde gras paden beginnen aftekenen. Die paden werden dan gebruikt als basis voor de verdere buitenaanleg. De architecte vertelde erbij dat de spontaan gecreëerde paden zich veelal onvoorspelbaar en op het eerste gezicht onlogisch gevormd hadden.

De tijd tussen het opstarten van een schoolbouwdossier en het effectief realiseren van een schoolgebouw kan heel groot zijn. In veel gevallen is de maatschappelijke context en de pedagogische visie grondig veranderd tegen dat een gebouw effectief gerealiseerd is. Het gebouw is achterhaald en is al helemaal niet meer in staat om toekomstige veranderingen te faciliteren laat staan uit te lokken. Dit is nochtans een belangrijke onderwijszaak! Masterplannen, subsidie-dossiers, bouwprocessen... en de organisatie van schoolgebouwen spelen te weinig in op de grote complexiteit, diversiteit, onvoorspelbaarheid en snelle verandering van onze leefcontext.

*"If you know exactly
what you are going to do,
what is the point of doing it?"*

(Pablo Picasso)

Daarom is het waarschijnlijk beter om het schoolgebouw als een continu proces te zien van een permanent zoeken naar verbetering en architectuur als een experiment te beschouwen waarbij ingrepen tijdelijk of veranderlijk zijn. Niet enkel omdat een bepaalde ingreep niet goed was, maar ook omdat de context zo snel verandert. Hoe kunnen jongeren leren dat leven een levenslang proces is van vallen en opstaan als onze gebouwen statisch, schijnbaar perfect en helemaal vooruit gepland moeten worden?

Functie en betekenis evenwaardig verbonden

*"There are no unsacred places,
only sacred places and desecrated places"*

(W. Berry)

Vele katholieke scholen worstelen met de manier waarop ze hun spiritualiteit zichtbaar en beleefbaar kunnen maken in hun gebouwen. Vroeger had je de kapel waar iedereen kon samenkomen voor een viering en hing in alle lokalen een kruisbeeld als symbool voor de katholieke identiteit. Maar hoe kan het tonen en ervaren van de eigen geloofsovertuiging tegelijkertijd ook uitnodigen tot een open dialoog? Hoe kan een ruimte kansen bieden aan het spiritueel zoeken – iets wat jongeren, hoe divers ook, misschien wel allemaal verbindt?

Eenzijds is het belangrijk in de vorming van de eigen identiteit dat de schoolkapellen opnieuw een weergave worden van (het zoeken naar) de actuele, katholieke identiteit en niet enkel nog een her-

innering zijn aan wat vroeger was. Het is en blijft zinvol om als school een plek te hebben waar heel duidelijk en krachtig de (katholieke) identiteit leesbaar en voelbaar kan zijn. Net vanuit die duidelijkheid kan een interessante dialoog met anderen ontwikkeld worden. Maar naast het eerlijk tonen van de eigen identiteit is er ook nood aan ruimte voor het zoeken en het ontmoeten van anderen. Hier zijn de oude schoolkapellen meestal nog niet voor ingericht. Het vergt ruimte voor uitwisseling en dialoog, een ontmoetingsplek. Dit vergt evenzeer ruimte om nieuwe symbolen en verhalen van anderen te kunnen binnenbrengen. Dit alles biedt de kans om interactief te kunnen omgaan met die symbolen.

Anderzijds is de kapel niet de enige plek waar ruimte voor betekenisvolle ontmoetingen gecreëerd kan worden. Heel veel ruimtes in een school zijn herleid tot hun functie. En dat is een gemiste kans! Iedere vierkante meter van de school heeft potentieel de mogelijkheid om bij te dragen aan spirituele groei en dialoog. Het chemielokaal zou bijvoorbeeld geschikt moeten zijn om er scheikunde te geven, maar evenzeer doordrongen moeten zijn van het pedagogische project. Zo kan men op eender welk moment op eender welke plaats stilstaan bij het leven en tijd maken voor wat wezenlijk is. Dit wordt trouwens een steeds belangrijker taak van het onderwijs. Ook vanuit economisch standpunt sla je hier twee vliegen in één klap: gangen tussen de lokalen moeten toch gebouwd worden, maar als je ze zo vormgeeft dat de leerlingen in die korte tijd tussen twee lessen door op adem kunnen komen en hun hoofd meer leeg kunnen maken, dan leid je ze in voor de nieuwe les. Over die gangen gesproken, kan het advies hierbij gelden om de afstand tussen twee opeenvolgende lessen groot genoeg te maken zodat de leerlingen en leerkrachten verplicht zijn om eens goed te bewegen. Bovendien kan men ook zoveel mogelijk circulatie via (overdekte) buitenruimtes laten verlopen zodat de hersenen verse zuurstof krijgen. Dit lijkt misschien onpraktisch en tijdrovend maar het zorgt ervoor dat er tijdens de les een grotere frisheid en focus kunnen optreden.

Op die manier kan het hele schoolgebouw bijdragen aan het katholieke pedagogische verhaal: de schoolpoort als een eerste kennismaking en verwelkoming, de vele gangen als overgang tussen twee werelden, toiletten als individuele reflectieplekken, de refter als een uitwisselingsmoment, de turnzaal als een fysieke en mentale ontlaadplek...

In een katholieke dialoogschool kunnen functie en betekenis overal en altijd hand in hand gaan en elkaar versterken. Maar we hebben voorbeelden nodig. Bekijken we er vier.

Iedere vierkante meter van de school heeft potentieel de mogelijkheid om bij te dragen aan spirituele groei en dialoog.

In een katholieke dialoogschool kunnen functie en betekenis overal en altijd hand in hand gaan en elkaar versterken.

Duidelijke identiteit als basis voor een boeiende dialoog

Op foto 1 zie je een maquette van een school die hun kapel ontwijd had en er een studie- en concertzaal van wou maken. Naast deze twee functionele eisen was de school na enkele workshops overtuigd om deze plek ook in te richten als de kernplek van hun pedagogische identiteit, de plaats bij uitstek waar ze kunnen vertellen en ervaren waarvoor het beleid en de leerkrachten staan. Een plek waar zowel ruimte is voor hun geschiedenis en traditie als voor de toekomstperspectieven. De voormalige kapel is hierdoor de geschikte ruimte geworden waar de leerlingen wezenlijke momenten samen kunnen beleven. Zo moet bijvoorbeeld bij het overlijden van een leerling niet in allerijl de turnzaal omgetoverd worden naar een stille ruimte. Of kunnen ze bij terreuralarm meer doen dan binnen gaan schuilen, maar hebben ze een plek waar zulke indringende gebeurtenissen beleefd en besproken kunnen worden.

FOTO 1: identiteits- en ontmoetingsplek voor een basisschool.
(Ontwerp: tc plus, maquette en fotografie: Natalie Allaert)

De schoolkapel, van antwoordruimte naar zoekruimte

In de 'Kapel Van De Ontluiting' (foto 2) van de Broeders Van De Christelijke Scholen in Groot-Bijgaarden is de oorspronkelijke, traditionele kapel volledig gerenoveerd en daarna is er als een tweede huid een nieuwe, witte kapel in gebouwd. Die witte ruimte dient in eerste instantie om bezoekers de kans te geven om tot verstilling te komen, dicht bij zichzelf. Het is een plek die duidelijk uitnodigt tot open dialoog vanuit diverse overtuigingen. Wie behoefte heeft om de katholieke traditie binnen dat zoeken te betrekken, kan de ruimte 'openluiken' en de verhalen van de glasramen en muurschilderingen weer inzetbaar maken. Maar er zijn evenveel lege luiken waar iets nieuw of anders kan toegevoegd worden. De ruimte is gevuld met zand waarin gemakkelijk teksten en symbolen getekend kunnen worden maar even snel ook weer uitgewist kunnen worden.

FOTO 2: Kapel Van De Ontluiting, VLP Groot-Bijgaarden (Ontwerp: tc plus, fotografie: Luc Roymans)

Vele vormen van stilte

Op foto 3 zie je de Blauwe Zone, een stille ruimte voor studenten en leerkrachten in het Onze-Lieve-Vrouwecollege in Assebroek. Die ruimte is in eerste instantie een donkerblauwe, ingetogen plek om te bekomen van de drukte van de dag, om stoom af te laten. De hele kapel is in blauwe krijtverf geschilderd waardoor je er ook letterlijk alles van je af kan schrijven. Het is een ruimte die eerder plaats biedt aan de individuele beleving. Maar middenin die ruimte hangt een grote lichtkamer waar een klasgroep in kan gaan. Die kamer is verticaal gericht en baadt in het licht. Ze brengt vooral ontmoeting en oplading teweeg. Op die manier kan ze bijdragen aan een reflectiemoment. Zowel het ontladen als het opladen zijn gevolgen van de stilte.

FOTO 3: Blauwe Zone,
OLVA, Brugge, 2015
(Ontwerp: tc plus,
fotografie:
Luc Roymans)

Ruimte voor nieuwe rituelen

Toen in 2011 in het festival Pukkelpop geteisterd werd door hevige onweer en enkele festivalgangers het leven verloren, vroeg de organisatie ons het jaar nadien om een stille ruimte (foto 4) te ontwerpen om mensen naast het feesten ook de kans te geven hun emoties van het vorige jaar te verwerken. Er is toen middenin het festivalterrein een visueel stille ruimte ontworpen die helemaal wit was: een opeenvolging van witte nadarhekkens, witte picknickbanken en tot slot ook enkele witte containers om je helemaal in terug te trekken. Er waren ook kleurrijke ribbons gelegd waar bezoekers een tekst op konden schrijven en die aan de nadarhekkens ophangen. Op het einde van het festival hadden in alle sereniteit honderden jongeren de kleurrijke bandjes opgehangen in de witte plek. Zo was de witte, stille ruimte na vier dagen een serene maar toch feestelijke en kleurrijke ruimte geworden. Dit is zowel voor de organisatie als voor de vele jongeren een helend proces geweest waarbij de ruimte ondergeschikt aan en in dienst van het ritueel had gestaan.

FOTO 4:
Pukkelpop, Kiewit, 2012
(Ontwerp: tc plus,
fotografie: Sien
Wittevrongel)

Inspiratie – ondersteuning – begeleiding

Om scholen te inspireren, te ondersteunen en te begeleiden in hun groei als katholieke dialoogschool, zetten we in dit hoofdstuk enkele zaken op een rijtje. Eerst wat op school zelf kan gebeuren, want de eerste vorm van ondersteuning is de eigen klemtoon op identiteit. Een zogeheten ‘nulmeting’ kan daar dienstig aan zijn, waardoor dit hoofdstuk aanvat met de voorstelling van een instrument dat scholen kunnen gebruiken om hun eigen identiteitsprofiel in kaart te brengen. Op grond van dergelijk onderzoek door en binnen de school kan gerichter nagedacht worden over de samenstelling van een identiteitsteam op school en de specifieke noden op het vlak van nascholing en begeleiding.

Na in te gaan op het onderzoeksinstrument, het identiteitsteam en de nascholing en begeleiding, bekijken we in een vierde luik hoe de website www.katholiekedialoogschool.be er uitziet en hoe die website scholen kan inspireren via allerlei tips en suggesties om concreet aan de slag te gaan. Vervolgens komen de pastorale steekkaarten aan bod, waar de christelijke inspiratie haar relevantie laat blijken op verschillende concrete domeinen van het schoolleven. Tot slot worden enkele inspirerende teksten en websites gepresenteerd.

Breng zelf het identiteitsprofiel van uw school in kaart

Op de website www.katholiekedialoogschool.be kunnen katholieke scholen hun identiteitsprofiel in kaart brengen door middel van wetenschappelijk gevalideerde vragenlijsten, ontwikkeld aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven. Deze empirische instrumenten zijn vrij en zonder kosten voor iedereen beschikbaar.

DE POST-KRITISCHE GELOOFSSCHAAL gaat na hoe de schoolleden zich verhouden tot religieuziteit: gelovig of niet-gelovig, letterlijk of symbolisch? Hun ‘cognitieve geloofsstijlen’ vormen als het ware de ‘bouwstenen’ van de identiteit van de school.

► <https://www.youtube.com/watch?v=FLchfB7Xz94>

DE MELBOURNE SCHAAL betreft een typologie van theologische schoolidentiteitsopties in een plurale culturele context. Hieruit leren

we op welke manier de school haar katholieke identiteit gestalte geeft in een cultuur die seculariseert en pluraliseert.

► <https://www.youtube.com/watch?v=iLrvvGa5CyA>

DE VICTORIA SCHAAL onderzoekt de relatie tussen katholieke schoolidentiteit en de openheid van het pedagogische project voor andersdenkenden en andersgelovigen. Identiteit wordt hier in verband gebracht met diversiteit. De katholieke dialoogschool is één van de modellen die hier aan bod komen.

► <https://www.youtube.com/watch?v=tH8tzJ5gRsc>

DE DOYLE VRAGENLIJST bestaat uit achtergrondvariabelen die informatie geven over de institutionele identiteit van de school als katholieke organisatie.

DE PROFIELVRAGENLIJST, ten slotte, beschrijft de persoonlijke identiteiten van de mensen op school. Tegen de achtergrond van deze profielen dienen de overige resultaten geïnterpreteerd te worden.

De vragenlijsten zijn permanent beschikbaar en kunnen elk afzonderlijk of in combinatie worden gebruikt door diverse doelgroepen op school of binnen de scholengemeenschap

Een vragenlijst invullen, duurt ongeveer 15 minuten. Alle vragenlijsten samen afwerken neemt ongeveer een uur in beslag. Het vragenlijstproces verloopt anoniem en persoonlijke gegevens worden vertrouwelijk behandeld. De vragenlijsten zijn permanent beschikbaar en kunnen elk afzonderlijk of in combinatie worden gebruikt door diverse doelgroepen op school of binnen de scholengemeenschap: leerlingen (vanaf het vijfde studiejaar basisonderwijs), leerkrachten, directieleden, het schoolbestuur en ook de ouders van de leerlingen. Op deze manier wordt ieders stem gehoord en mee betrokken in het identiteitsproces, dat op die manier ‘van onderuit’ gestalte krijgt. De instrumenten kunnen ook individueel worden gebruikt.

Wilt u vragenlijsten invullen? Surf dan naar één van de portaalpagina's die beschikbaar zijn via de onderstaande links, al naargelang met welk instrument u wilt beginnen:

<http://www.identiteitsonderzoek.be/pkg/>

<http://www.identiteitsonderzoek.be/melbourne/>

<http://www.identiteitsonderzoek.be/victoria/>

Groepbeheerders zoals leerkrachten, directieleden of bestuurders kunnen zelf een onderzoeksgroep aanmaken met behulp van deze link: <http://www.identiteitsonderzoek.be/dialoggroup/>. Vervolgens geven ze de unieke ‘groepscode’ aan de respondenten die daarmee hun deelname koppelen aan de groep.

De resultaten van individuele deelnemers en onderzoeksgroepen zijn onmiddellijk beschikbaar in de vorm van online tabellen en grafieken, die ook gedownload kunnen worden. De website biedt vervolgens ondersteuning bij het verwerken van de theoretische achtergrond van de instrumenten en de interpretatie van de resultaten.

Het is mogelijk om het KU Leuven-onderzoeksteam te contacteren om het empirisch onderzoek in uw school of scholengemeenschap

te begeleiden en om mondelinge of schriftelijke toelichting bij de resultaten te geven. Indien u vragen heeft bij het organiseren van het identiteitsonderzoek of het lezen van de resultaten, of graag vrijblijvend feedback wilt geven over het empirisch onderzoek, stuur dan een e-mail naar info@dialogeschool.be.

Het uitvoeren van een groot- of kleinschalig identiteitsonderzoek op school kan erg zinvol zijn. Reeds vaak is gebleken dat het invullen van deze vragenlijsten en het samen interpreteren van de resultaten een effectieve ‘katalysator’ kan zijn om het denkproces, het gesprek over schoolidentiteit en het ganse proces van de katholieke dialoogschool in beweging te zetten en te houden. Het verdient aanbeveling om zich bij het ontwikkelen van de identiteit van een school te baseren op representatieve, wetenschappelijke onderzoeksgegevens die haar identiteitsprofiel empirisch in kaart brengen.

Empirische data, met name wanneer ze representatief zijn voor alle schoolleden, hebben het vermogen om het denken en spreken over (school)identiteit op te tillen boven het niveau van het ‘intuïtieve’, het ‘buikgevoel’ of de subjectieve meningen, die soms een struikelblok vormen voor de dialoog. De bevindingen zijn immers wat ze zijn; op grond van de gevolgde onderzoeksmethode valt aan de resultaten niet te twijfelen. Bovendien reiken de onderzoeksinstrumenten van de KU Leuven een nieuw, conceptueel denkkader en de daarbij horende woordenschat aan, waarvan het concept van de katholieke dialoogschool trouwens integraal deel uitmaakt. Deze theoretische achtergrond, die geënt is op praktijkervaring, kan erg behulpzaam zijn om op een vernieuwende en constructieve manier te spreken over katholieke schoolidentiteit.

Het opzetten van een vragenlijstsonderzoek op school, ondanks de organisatorische inspanningen die daarvoor soms nodig zijn, kan ook de betrokkenheid van de schoolleden bij het identiteitsproces sterk vergroten. Als mensen de moeite hebben gedaan om hun persoonlijke ervaringen en visies mee te delen, dan zijn ze vanzelfsprekend ook benieuwd naar de resultaten van henzelf en de schoolgemeenschap waartoe ze behoren. De school kan een informatievergadering wijden aan het samen lezen, interpreteren en bespreken van de bevindingen. Deze activiteiten brengen mensen bij elkaar en stimuleren het gesprek over de identiteit van de school. Ze kunnen zelfs een ‘hefboom’ zijn om vastgelopen discours opnieuw vlot te trekken en een nieuwe dynamiek te brengen.

Verder kan het onderscheid tussen het ‘feitelijke’ en het ‘normatieve’ meetniveau, dat in het vragenlijstsonderzoek gehanteerd wordt, relevante informatie opleveren voor bestuurders en directieleden om het beleid van de school in handen te nemen, vandaag en naar de toekomst toe. De manier waarop de huidige personeelsleden, leerlingen en ouders de school vandaag ervaren, wordt vergeleken met hun visie op de ‘ideale school’ waarin ze zich het best zouden thuis voelen. De overeenkomsten of spanningen tussen het ‘feitelijke’ en het ‘normatieve’ geven aan in welke mate mensen tevreden zijn over het huidige identiteitsbeleid, in welke richting ze dat beleid zouden willen zien evolueren in de toekomst, en welk potentieel voor verandering er aan-

Reeds vaak is gebleken dat het invullen van deze vragenlijsten en het samen interpreteren van de resultaten een effectieve ‘katalysator’ kan zijn om het denkproces, het gesprek over schoolidentiteit en het ganse proces van de katholieke dialoogschool in beweging te zetten en te houden.

wezig is. Het identiteitsonderzoek kan ten slotte ook ingezet worden om de groei en de evolutie van de identiteit van een school over vele jaren heen op te volgen. Een dergelijk longitudinaal onderzoek kan beginnen met een 'nulmeting', waarna nieuwe metingen volgen met een tussenpoze van enkele jaren.

Het identiteitsonderzoek op www.katholiekedialoogschool.be vormt de ideale basis voor de opstart van een identiteitsteam, het organiseren van effectieve nascholings- en begeleidingsprocessen en het opzetten van een zinvolle pastorale werking op school (zie de volgende paragrafen van dit hoofdstuk).

Identiteitsteam

Vanuit het belang van identiteit zou het tot aanbeveling strekken om op school een identiteitsteam op te richten. In nauwe samenhang met schoolbestuur, directie en het pastoraal team zou dit identiteitsteam een reflectie- en resonantiegroep kunnen zijn die proactief wegen suggereert en inspraak heeft in beslissingstrajecten. Zo kan de richting die een traject uitgaat voortdurend worden getoetst aan de identiteit als katholieke dialoogschool.

De samenstelling van het identiteitsteam is uiteraard afhankelijk van de mensen die op school werkzaam zijn. Even vanzelfsprekend is dat het ideaal altijd in spanning staat met de realiteit. Zolang dit spanningsveld maar constructief en inspirerend is!

Nascholing en begeleiding

Generaties van leerlingen, leraren, directeurs en besturen hebben vorm gegeven aan een concreet opvoedingsproject, aan de missie en de visie van een welbepaalde school. Een school is een katholieke school omdat ze op haar unieke manier een kwaliteitsvolle school is. Haar katholieke identiteit en kwaliteit realiseert zich in haar onderwijsopdracht, in de vorming, in de zorg voor de leerlingen, in de zorg voor elkaar. Haar ziel realiseert zich ook in haar vormings- en kwaliteitsperspectief: in de verwachtingen, in de hoop en in het project om beter onderwijs voor alle leerlingen aan te bieden.

Vanuit deze 'gave' kreeg de Pedagogische begeleidingsdienst van Katholiek Onderwijs Vlaanderen de 'opgave' scholen te begeleiden om met de veranderde maatschappij in dialoog te gaan. Pedagogische begeleiders fungeren daarbij als antennes binnen de scholen met aandacht voor identiteit en kwaliteit. Ze helpen scholen bij de ontwikkeling van een kwaliteitscultuur en maken leraren en directeurs meer identiteitsgevoelig en kwaliteitsbetrokken. De begeleider wil aansluiten bij de aanwezige mogelijkheden en er het beste uithalen. Pedagogische begeleiders zijn realistisch maar ook ambitieus. Samen gaan ze op zoek naar de ziel van de school (= de identiteit en de kwaliteitscultuur) die bezielde medewerkers vormt (= de professionele en persoonlijke identiteitsontwikkeling) die op hun

Pedagogische begeleiders fungeren als antennes binnen de scholen met aandacht voor identiteit en kwaliteit

beurt de ziel van de school mee dragen en uitdragen bij de leerlingen en ouders. Pedagogische begeleiders doen scholen dromen, zij inspireren hen en ontwerpen samen hen met een kwaliteitshorizon.

Daartoe biedt de pedagogische begeleider scholen een open gesprek aan om te kijken hoe het concept en de intuïtie die aan de basis liggen van de katholieke dialoogschool ingang vinden in de school. Op termijn wil katholiek onderwijs Vlaanderen voor iedere leerling, voor iedere school, centrum voor volwassenenonderwijs of internaat een aanbod op maat aanbieden. Dit kan gaan over korte nascholingen of studiedagen en kan ook uitmonden in langere en intensieve begeleidingstrajecten.

De begeleidingsdienst van het katholiek onderwijs helpt zo elke school om een identiteitsbeleid en kwaliteitsbeleid uit te bouwen en te onderbouwen. Samen zoeken ze een taal die uitdrukt wat de school zo bijzonder maakt. Zo werken ze samen aan de groei van iedere katholieke dialoogschool. Uniek en bijzonder. Eigentijds en tegendraads.

Identiteitsontwikkeling en kwaliteitsontwikkeling

De katholieke dialoogschool wil in essentie een goede, kwaliteitsvolle school zijn. Zonder de zorg voor kwaliteit is er geen katholieke dialoogschool mogelijk. Katholieke dialoogscholen helpen in hun ontwikkeling kan dus enkel als kwaliteitsontwikkeling en identiteitsontwikkeling hand in hand gaan. Katholiek Onderwijs Vlaanderen wil scholen in de realisatie van deze synergie begeleiden en zoeken naar een verwoording waarbij identiteit en kwaliteit samen sporen.

Intern is het de bedoeling dat een heldere en gedragen formulering leidt tot een grotere betrokkenheid. Extern is het de bedoeling dat dit bijdraagt tot de herkenbaarheid van de school als katholieke dialoogschool.

Katholieke dialoogscholen helpen in hun ontwikkeling kan dus enkel als kwaliteitsontwikkeling en identiteitsontwikkeling hand in hand gaan.

Voor alle duidelijkheid: kwaliteit is in de katholieke dialoogschool geen neutraal gegeven, maar is steeds onlosmakelijk verbonden met identiteit. Het is geen thema van externen die een systeem bedacht hebben, maar vraagt de aandacht van de gehele organisatie. Het steunt op een ruim persoonsbegrip en een brede visie op vorming. Kwaliteitsontwikkeling in de katholieke dialoogschool doorbreekt in ieder geval een eenzijdige aandacht voor de vraag hoe kwaliteit gemeten wordt.

Trajecten

Voor basisscholen en secundaire scholen:

Met het hele team (leraren, directies, bestuurders) gaat de pedagogische begeleider op zoek naar aanwezige krachtbronnen en realisaties die te maken hebben met identiteit en kwaliteit. Er wordt expliciete aandacht besteed aan het borgen van deze waardevolle opbrengst. Van daaruit laat het team zich bevragen, appelleren en uitdagen.

Deze visie kan aanleiding zijn tot het herschrijven of herformuleren van het eigen project. Men denkt met het team na over een geïntegreerde aanpak van het schooleigen opvoedingsproject binnen de schoolwerkplanning. Dit kan de hefboom betekenen om tot concrete, aanvullende en/of alternatieve acties over te gaan. Deze kunnen zich zowel situeren op klas- en schoolniveau, waar vooral de leerlingen (en de ouders) in de focus staan, maar ook op bestuurlijk niveau. Men grijpt situeringskansen binnen het concept van de katholieke dialoogschool aan evenals het wijzen op mogelijk groeipotentieel

Voor internaten:

In het katholiek internaat staan verbondenheid en dialoog met alle kinderen centraal. Deze verbondenheid biedt kinderen de kans richting en betekenis te geven aan hun leven en leren. Ze vormt de grondslag en biedt het perspectief voor het opvoedingsklimaat in het katholiek dialooginternaat. Katholiek Onderwijs Vlaanderen ondersteunt internaten, hun verantwoordelijken en medewerkers bij de vormgeving en implementatie van het pedagogisch kader en hun kwaliteitskader, dat een vertaling inhoudt van het concept katholieke dialoogschool naar internaten toe.

Voor hogescholen en centra voor volwassenenonderwijs:

Hogescholen profileren zich de laatste jaren sterker als katholieke dialooghogescholen. Katholiek Onderwijs Vlaanderen ondersteunt hen in hun streven de eigen katholieke identiteit en kwaliteit in zijn diversiteit te realiseren binnen het hoger en volwassenenonderwijs.

In de lerarenopleidingen willen we de initiatieven rond identiteit, diversiteit en kwaliteit op het niveau van de curricula in kaart brengen, coördineren en stimuleren. Hierbij werkt men samen de vormende doelen van een meersporen curriculum uit met bijzondere aandacht voor de gemeenschappelijke dimensie. We verkennen uitstroommogelijkheden voor studenten van een gemeenschappelijk meersporen-

curriculum en helpen hogescholen, CVO's, basis- en secundaire scholen bij de implementatie.

Zorg voor levensbeschouwelijk diversiteit

In de katholieke dialoogschool tracht het team het christelijke verhaal en niet-christelijke verhalen te verbinden, samen te brengen en te verankeren. We brengen de reële diversiteit van de school in kaart. Deze diversiteit is een meerwaarde die we onderschrijven en waarderen. De katholieke dialoogschool is geen school van christenen voor christenen, maar een school voor christenen, Moslims, agnosten, atheïsten en voor vele anderen die niet in een levensbeschouwelijke lade passen. De waardering voor ieders eigenheid maakt dat allen in de katholieke dialoogschool betere leerlingen en leraren kunnen worden.

Daarom wil de pedagogische begeleiding ook vanuit het concept van 'de katholieke dialoogschool' schoolteams en pastorale teams ondersteunen in het uitbouwen van een visie op levensbeschouwelijke diversiteit op school. Dit vanuit een gerichte aandacht voor de eigenheid van de katholieke identiteit en een zo groot mogelijke openheid voor de levensbeschouwelijke verscheidenheid binnen de school. Katholiek Onderwijs Vlaanderen willen schoolteams ondersteunen in het daadwerkelijk uitwerken van pedagogische en (inter)levensbeschouwelijke activiteiten.

De professionele identiteitsontwikkeling versterken

De identiteit van een school kan alleen maar ontwikkelen en de kwaliteit enkel verhogen als leraren deze effectief op de klasvloer realiseren. De katholieke dialoogschool staat of valt met de identiteitsontwikkeling van leraren. Daarom is werken aan professionele identiteit van leraren een tweede focus van het ondersteuningsaanbod.

Voorbeelden van initiatieven zijn:

- In kleuterscholen ondersteunt de begeleider de professionele identiteit van leraren via onze nascholingsmodules. Een greep uit het rijke aanbod: "Gewone verhalen als Bijbelverhalen; Vieren met kleuters ook in dagdagelijkse momenten; Diversiteit in de kleuterklas; Bidden met kleuters; Rituelen in de kleuterschool".
- Ook lagere scholen biedt de begeleider thematische modules aan met thema's als: "Als kinderen vragen stellen over God" of "De magie van wonderverhalen".
- Het nieuwe leerplan basisonderwijs brengt de band tussen persoonsgerichte en cultuurgerichte ontwikkelvelden in de katholieke dialoogschool in de praktijk. De intensieve nascholings- en begeleidingstrajecten helpen leraren om kinderen te begeleiden in de ontwikkeling van hun identiteit.

- In het secundair onderwijs tracht de begeleider de professionele identiteit van de leraar te verbinden met zijn expertise. We ondersteunen en begeleiden leraren in de zoektocht hoe binnen het vak of de opdracht binnen de school identiteit een belangrijk rol speelt. De nieuwe generatie van leerplannen zal veel meer dan vroeger de nadruk leggen op het belang en de rol van de eigen professionele identiteit in de realisatie ervan.
- De band tussen professionele identiteit van directeurs en de katholieke dialoogschool wordt versterkt in al de initiële directieopleidingen (basisonderwijs, secundair onderwijs, volwassenenonderwijs). Katholiek Onderwijs Vlaanderen organiseert daarnaast ook leiderschapstrajecten waarbij directeurs in staat worden gesteld om binnen de eigen school en vanuit de eigen professionaliteit de katholieke dialoogschool te realiseren.
- Een belangrijke doelgroep zijn hierbij de bestuurders. Katholiek Onderwijs Vlaanderen begeleidt en ondersteunt het bestuurlijk team bij het detecteren van verdere groeikansen in de richting van de katholieke dialoogschool.

De persoonlijke identiteitsontwikkeling groeikansen bieden

Professionele identiteitsontwikkeling en institutionele ondersteuning hebben alleen maar kans van slagen als voldoende mensen op verschillende niveaus zich persoonlijk engageren om de katholieke dialoogschool in de praktijk te brengen. Katholiek Onderwijs Vlaanderen organiseert daarom ook een aantal nascholingsprojecten waarin de voeding van de persoonlijke identiteit centraal staat.

Voorbeelden van initiatieven:

- In het nascholingsproject ‘Bezinning voor onderwijsmensen in de abdij van Averbode’ herbronnen en verdiepen onderwijsmensen hun gelovig engagement als motor voor het eigen werk in het onderwijs. Dit kan bijdragen om in woord en daad op eigentijds-tegendraadse wijze de christelijke stem in het gesprek binnen te brengen.
- Katholiek Onderwijs Vlaanderen wil leraren en directeurs kansen geven om stil te worden in de atmosfeer van de abdij, een doorleefd inhoudelijk aanbod te verwerken, bedachtzaam te spreken vanuit de eigen binnenkant in ontmoeting met een geïnspireerde en inspirerende voordrachthouder en met onderwijscollega’s, het ritme van de abdijsamenleving te beleven in bidden en vieren, na te denken over de eigen inzet in het onderwijs en de plaats van het geloof daarin te verkennen.

- Daarnaast bieden de pedagogische begeleiding leraren ook een traject aan waardoor zij de eigen interlevensbeschouwelijke competenties kunnen versterken.
- Door middel van een andere nascholing helpt de begeleider medewerkers bij het verkennen van de christelijke inspiratie in relatie tot eigen werk en identiteit. Hij zet aan vanuit de Bijbelse inspiratie tot een verdere ontplooiing van de persoonlijke identiteit als mens en als gelovige, en staan stil bij de vraag hoe men de Bijbelse inspiratie kan integreren in de katholieke dialoogschool.

Website: www.katholiekedialogschool.be

De website www.katholiekedialogschool.be, ook toegankelijk via kortweg www.dialogschool.be, biedt vernieuwend theoretisch en praktisch materiaal aan om aan de slag te gaan rond het project van de katholieke dialoogschool. De web-site wil iedereen ondersteunen die deze uitdaging wil aangaan: van leerlingen, ouders en studenten in de lerarenopleiding tot leraren, docenten, directieleden, leden van schoolbesturen, identiteitsverantwoordelijken op school en externe identiteitsbegeleiders.

In de eerste plaats reikt de website tal van 'ingrediënten' aan die het concept van de katholieke dialoog-school op een toegankelijke manier toelichten. Deze ingrediënten (artikels, citaten, filmpjes, ...) scheppen duidelijkheid over het project van de katholieke dialoog-school en over de keuze voor de katholieke dialoogschool als het identiteitsmodel van de toekomst. Ze doet dit aan de hand van beschrijvingen door prof. Didier Pollefeyt en prof. Lieven Boeve, verwijzingen naar relevante wetenschappelijke artikelen, kerkelijke documenten en treffende citaten.

In de tweede plaats kan je op de website terecht voor **materiaal** om het gesprek rond de identiteit van de school op gang te brengen en om vervolgens over te gaan tot actie. Je vindt er zowel onderzoeksinstrumenten om de identiteit op school te verkennen als materialen om de theoretische achtergrond te verdiepen en te verwerken. Hiermee vergroot je enerzijds de bewustwording van de huidige identiteit van de school en anderzijds worden enkele concrete uitdagingen voor de toekomst gearticuleerd. De materialen kunnen scholen helpen om na te denken en in gesprek te treden over de manier waarop ze vandaag omspringen met hun katholieke erfenis in

relatie met hun specifieke context. Het is belangrijk dat alle betrokkenen op school hierin worden gevormd. Indien een school zichzelf actief wil vormgeven als een katholieke dialoogschool, zal het niet volstaan om enkele louter organisatorische en praktische aanpassingen door te voeren. Integendeel, werken aan een katholieke dialoogschool brengt een heuse cultuurverandering met zich mee: men wordt zich scherp bewust van de levensbeschouwelijke identiteit van de school en het educatieve project in relatie tot de schoolleden in al hun diversiteit. Bovendien maakt men van dit netwerk van identiteiten een nieuwe uitdrukking van een katholieke schoolidentiteit die tegelijk theologisch legitiem en cultureel plausibel is in het Vlaanderen van de eenentwintigste eeuw.

Hier volgt een overzicht van de verschillende materialen die op de website worden aangereikt om de theoretische achtergrond rond de levensbeschouwelijke identiteit te verkennen, te verdiepen en te verwerken en zo het gesprek rond de katholieke dialoogschool te openen:

- **Verkennen:** Via de website kan men deelnemen aan een identiteitsonderzoek op school. Aan de hand van vragenlijsten wordt zo de huidige levensbeschouwelijke identiteit van de school in kaart gebracht en het mogelijke draagvlak voor het model van de katholieke dialoogschool binnen de school aangeoond (zie de eerste paragraaf van dit hoofdstuk).
- **Verdiepen:** In de verschillende kennisclips worden de onderzoeksschalen uit het identiteitsonderzoek toegelicht. Daarnaast vindt men theoretische informatie *for dummies* over de schalen en bijpassende illustraties en cartoons. Deze materialen maken het mogelijk om de identiteit van de school beter te begrijpen maar zijn ook breder inzetbaar. Zo kunnen ze dienstdoen als eyeopener bij studiemomenten of ter illustratie bij vormingen en opleidingen.
- **Verwerken:** Via de praktisch-theologische instrumenten (PTI'S) wordt de theoretische achtergrond verder verwerkt en kan de interlevensbeschouwelijke dialoog op school worden gestimuleerd aan de hand van verhalen, illustraties en concrete hedendaagse casussen. Zo kan je vertrouwd raken met de verschillende geloofsstijlen uit de *PKG Schaal*, de verschillende geloofshoudingen ten aanzien van personen met een andere religie of levensbeschouwing uit de *Victoria Schaal* en het concept *recontextualisering* uit de *Melbourne Schaal*. Naast deze inhoudelijke impulsen bevinden zich ook didactische methodes onder de PTI's die het (inter)levensbeschouwelijk gesprek willen op gang brengen door concrete onderwerpen zoals geloofsbeelden, Jezusbeelden, multicultureel feesten, enz. Deze praktisch-theologische instrumenten zijn toegankelijk voor een divers publiek.

De website www.katholiekedialoogschool.be wil instrumenten aanbieden om de school te begeleiden onderweg naar de katholieke dia-

De website wil instrumenten aanbieden om de school te begeleiden onderweg naar de katholieke dialoogschool.

Door aan de slag te gaan met een projecttegel wordt de hele school uitgenodigd en uitgedaagd om in dialoog te treden.

loogschool. Dit veranderingsproces is een steeds voortgaand proces dat telkens weer vernieuwd dient te worden in relatie met de steeds veranderende context. Om dit proces te kunnen dragen als school, biedt de website aanbevelingen over het samenstellen van een identiteitsgroep en het aanpakken van concrete projecten.

- Aan de hand van een **geanimeerde clip** stelt de website richtlijnen voor in verband met de samenstelling van een **identiteitsgroep**. Een identiteitsgroep op school is bij wijze van spreken de leidende coalitie in het veranderingsproces naar de katholieke dialoogschool die zich op regelmatige basis buigt over de vraag: Hoe kunnen we vorm geven aan de katholieke identiteit van een school op een authentieke, open en geloofwaardige manier in dialoog met de huidige multireligieuze en diverse context?
- De **projecttegels** dienen als leidraad om te werken aan een specifiek project op de school. Ze lichten in de eerste plaats toe waarom het belangrijk is om aan dit thema te werken op weg naar een katholieke dialoogschool. Vervolgens word je begeleid om de beginsituatie in kaart te brengen: wat is er al op school aanwezig en wat is er rond dit thema reeds gedaan? Daarna kan de identiteitsgroep via een stappenplan met dit thema aan de slag gaan op school. Iedere tegel wil de identiteitsgroep motiveren om vanuit een christelijke inspiratie en een gastvrije houding op zoek te gaan naar de manier waarop dit thema kan 'hertaald' worden in hun specifieke schoolcontext. Door aan de slag te gaan met een projecttegel wordt de hele school uitgenodigd en uitgedaagd om in dialoog te treden. De projecttegels hebben als doel een levendig klimaat te creëren waarin er aandacht is voor de uniciteit en de verscheidenheid van iedereen. Op die manier wordt de school stap voor stap een zichtbare plaats van oprecht (samen)leven in veelheid, diversiteit en verschil.

Kortom, de website vormt een database van vernieuwende materialen om stil te staan bij en te werken aan de identiteit van de school. Ze is dan ook de uitgelezen gids voor elke school die de uitdaging van de katholieke dialoogschool wil aangaan.

De onderstaande **projecttegels** zijn online beschikbaar voor iedereen ten tijde van de publicatie van deze bundel.

- **Religieuze Feesten**
Deze tegel heeft als doel een ware feestcultuur op gang te brengen op school! Er wordt stilgestaan bij de redenen waarom men bepaalde feesten viert binnen een katholieke dialoogschool en hoe deze feesten vorm krijgen. De tegel behandelt ook de houding ten aanzien van de christelijke liturgische kalender, de plaats van feesten uit andere religieuze tradities als-

ook hoe ruimte te geven aan seculiere feesten in een katholieke dialoogschool.

- **Ochtendmoment**

De katholieke dialoogschool wil een klimaat creëren dat de levensbeschouwelijke bezonnenheid en de spiritualiteit van kinderen en jongeren ten volle ondersteunt. Deze tegel zet daarom in op het ontwerpen en invoeren van een ochtendmoment op school. Een ochtendmoment geeft leerlingen en leerkrachten de kans om even ‘stil te vallen’, tot zichzelf te komen en de dag met aandacht te beginnen. Het laat toe om gevoelens van verwondering, dankbaarheid en verbondenheid te ervaren, uit te drukken en te cultiveren.

- **Bezinningsdagen**

In deze tegel word je uitgedaagd om na te denken over het waarom van bezinningsdagen op een katholieke dialoogschool en over hoe deze op een betekenisvolle wijze kunnen worden ingevuld. Een bezinningsdag biedt aan leerlingen en personeelsleden tijd en ruimte om stil te staan bij wat belangrijk is in het leven. Zij biedt de gelegenheid om samen op zoek te gaan naar verbondenheid met onszelf, met elkaar, met de natuur, met ultieme levensvragen en met een transcendente werkelijkheid.

- **Radicalisering**

Vanuit een katholieke dialoogschool willen we een opvoedingssomgeving creëren waarin radicalisering niet kan gedijen, snel opgemerkt wordt en bespreekbaar is. Er wordt gestreefd naar een veilig schoolklimaat waarin jongeren hun eigen identiteit kunnen ontdekken en vormgeven in gesprek met elkaar, zonder zich voortdurend te moeten verweren tegen onwetendheid en vooroordelen. In deze tegel wordt er daarom ingezet op leren dialogeren op een oprechte manier, op werkelijk leren samen-leven en elkaar écht leren kennen.

- **Sacrale ruimte**

Een katholieke dialoogschool creëert ruimte waar men stil kan staan bij geloof, zingeving en levensbeschouwing, vanuit verschillende perspectieven. Deze plaats wordt gekenmerkt door de rijkdommen van het christelijke verhaal terwijl zij tegelijk gastvrijheid uitstraalt naar mensen van andere (geloofs)overtuigingen. Deze projecttegel laat je nadenken over het waarom van een sacrale ruimte op school en biedt hulp om een dergelijke ruimte in te richten.

- **Eucharistie Op School**

De huidige pluraliserende cultuur daagt een katholieke school onvermijdelijk uit om uitdrukkelijk stil te staan bij de vraag hoe zich te verhouden tot het sacrament van de eucharistie.

Welk eucharistisch aanbod kan en mag de school vandaag doen? Deze tegel gaat de uitdaging aan en maakt onder meer een conceptueel onderscheid tussen 'actieve participatie', 'respectvolle aanwezigheid' en 'waarderende afwezigheid', drie attitudes die legitiem zijn in een katholieke dialoogschool.

- **Sociale Rechtvaardigheid**

De focus van deze tegel ligt op het bewust worden van sociaal onrecht, in subtiele en minder subtiele vormen, op school en in de samenleving. Er wordt gewezen op de noodzaak om te werken aan een sociaal rechtvaardige schoolcultuur. In een katholieke dialoogschool is het de opdracht van alle schoolleden om sociaal onrecht te detecteren, recht te zetten en te voorkomen naar de toekomst toe.

- **Schoolgeschiedenis**

Deze tegel daagt je uit om je te verdiepen in de geschiedenis van de school. Om te werken aan identiteit is het belangrijk dat je je als school bewust bent van de historische wortels en hun voedende functie voor vandaag. Het is vanuit de traditie waarin de school staat dat ze in dialoog treedt met haar omgeving en zich naar de toekomst toe positioneert.

- **Schoollogo**

Het logo is het visitekaartje van een school en moet dan ook goed en helder de identiteit van de school weergeven. Een hedendaags schoollogo kan een breed publiek aanspreken én tegelijk verwijzen naar de katholieke identiteit. Deze tegel helpt om te ontdekken in welke mate het schoollogo geschikt is voor een katholieke dialoogschool en geeft aanwijzingen om het te recontextualiseren.

- **Onze Vader**

Het Onze Vader is het basisgebed voor christenen sinds de eerste christelijke generaties. Wat kunnen deze 'oude' maar nooit 'verouderde' woorden voor ons betekenen, vandaag en in de toekomst? In deze tegel wordt op zoek gegaan naar de plaats van het Onze Vader in de katholieke dialoogschool. De tegel reikt verschillende voorbeelden aan om op een hedendaagse, frisse en authentieke wijze om te gaan met dit diepzinnige gebed.

- **Gebed Op School**

Deze tegel helpt je om op zoek te gaan naar welke plaats gebed kan en moet innemen in een katholieke dialoogschool. Een katholieke dialoogschool creëert een gebedscultuur die iedereen uitnodigt en insluit, die veelzijdig en creatief is, die inspeelt op wat er leeft bij mensen en die de eigenheid van eenieder tot het uiterste respecteert. De uitdaging is om hierbij steeds een evenwicht te vinden tussen identiteit en openheid, tussen christelijke inspiratie en ruimte voor pluraliteit.

Voorbeeld van een online projecttegel: Sacrale ruimte

Waarom?

In deze legel staat de 'sacrale ruimte' centraal. Is een sacrale ruimte in een school nodig en hoe kan deze ruimte eruit zien in een katholieke dialoogschool?

Onze maatschappij wordt gekenmerkt door snelheid, geluid en blijven doorgaan. Dit weerspiegelt zich ook in het schoolleven. In een school volgt alles snel op elkaar. We gaan van de ene les naar de andere, er moet zoveel mogelijk leerstof gezien worden, we halen door de schoolgebouwen ons geen tijd te verliezen, stemmen weergalmen door de school. In deze fasteige schoolcultuur is het goed dat er een ruimte is waar alle leden van de school even op adem kunnen komen, de dagelijkse realiteit van les geven en les krijgen even kunnen onderbreken. Een ruimte waar men zich bewust kan worden van wat belangrijk is, waar levenswijzen aan bod kunnen komen en waar mensen het stil kunnen maken, samen of alleen.

- In een katholieke dialoogschool moet er een ruimte zijn waar er vanuit verschillende perspectieven stil gestaan kan worden bij geloof, zingeving en levensbeschouwing. Deze plaats wordt gekenmerkt door de eigen katholieke traditie, maar moet ook een gastvrijheid uitstralen naar mensen met andere geloofsovertuigingen. Hierbij is het belangrijk dat er dynamische en open symbolen worden gebruikt die een christelijke godsdienst mogelijk maken zonder dat mensen van andere geloofsovertuigingen zich afgeschrikt voelen om deze ruimte te betreden. In deze sacrale ruimte worden de (liturgische) gewoonten van de 'thuis traditie' (de katholieke traditie) gevolgd, en voelen ook 'gasten' zich welkom. Een bereidheid om de 'gast' te ontvangen in het eigen 'gebedshuis' drukt een dialoogse openheid uit zonder in te boeten op de eigen christelijke identiteit. De katholieke dialoogschool staat voor de uitdaging om in de inrichting van deze ruimte een evenwicht te vinden tussen loyaliteit aan de eigen katholieke traditie en openheid voor de traditie van de ander.

Beginsituatie:

Op de beginsituatie in kaart te brengen: welke van een de directeur of een directeur-vervanger(s) om wat te weten te g.

1. Het beleid
2. De schoolcultuur
3. Het persoonlijk avontuur

Welke beleidskeuze maken jullie/maakt het bestuur?

Welke schoolcultuur hebben jullie?

Persoonlijke reflectie:

Aan de slag met sacrale ruimte op school

Stap 1: Een inleidende prijs

Stap 2: Van cartoon naar kerikatuur

Hoe ziet een sacrale ruimte eruit op een katholieke school of is deze niet nodig?

4 mogelijke antwoorden

Stap 3: Zet verschillende brillen op

Ruïele deelname: hoe? Verschillende stemmen in het debat. Geen goddienst zonder beelden. Kan en mag je God afbeelden? Symbolen in de verschillende godsdiensten.

Stap 4: Evalueer de foto's

Druk de foto's die je per thema genomen hebt er of roosterbaar aan op foto van de gemeente foto de verspreiding foto's per thema. Pas op kleine foto het rechter met de evaluatiefoto's foto. Dit rechter zelf naar de gemeentebestuurder van de sacrale ruimte. In het samen zijn dat je roosterbaar. Hoe meer foto's foto beter de sacrale ruimte past binnen een katholieke dialoogschool en een voorbeeld kan zijn van Roomse dialoog. Wees alert op je foto's die foto met de rechter foto. Op deze manier foto je met bepaalde symbolen van roosterbaar met gemeentebestuurder van de sacrale ruimte aan.

Sacrale ruimte

Projectbeschrijving

Thema	Beleidskeuze	Schoolcultuur	Persoonlijke reflectie
1. Het beleid			
2. De schoolcultuur			
3. Het persoonlijk avontuur			

Stap 5: Een eigen sacrale ruimte?

Inspirerende voorbeelden:

Kapel van de ontluiking (VLP)

View page

Dienstencentrum Gid(t)s

View page

"Levenstuin" in de Don-Bosco school Halle

View page

Priester, rabbijn en imam zoeken geld voor gebedshuis met synagoge, kerk en moskee

View page

Thomaswebsite: Dossier Sacrale ruimtes op school

View page

Pop-up sacrale ruimte in de Sint-Annaschool te Duisburg

View page

Stille Kloostertuin in het Sint- Rita college te Kertich

View page

Materiaal

Hoe ziet een sacrale ruimte eruit op een katholieke school of is deze niet nodig?

Download het deze powerpoint

Download het extra materiaal bij deze powerpoint

Afbeeldingen sacrale ruimtes

Download het de afbeeldingen

Kan en mag God afgebeeld worden?

Download het deze powerpoint

Evaluatiecriteria

Download het deze powerpoint

Achtergrond

M. Moyaert, Introduction: Exploring the Phenomenon of Interreligious Ritual Participation, in M. Moyaert & J. Geldhof (ed.), *Ritual Participation and Interreligious Dialogue, Boundaries, Transgressions and Innovations*, London, Bloomsbury, 2015, 1-16.

Download het deze powerpoint

D. Pollefeys & J. Bouwens, Wat betekent 'dialoog' in de katholieke Dialoogschool.

Download artikel

R. Burggraeve, J. De Tavernier, D. Pollefeys & J. Hanssens, In de ban van beelden en idolen, in R. Burggraeve et al., *Van madonna tot Madonna. In de ban van beelden, idolen en afgoden*, Louven, Davidsfonds, 2002, 19-51, p. 36-39.

Download de pdf met het artikel

Links met andere pagina's

Ochtend
moment

Gebed op
school

+ Toeg naar projecten

Pastorale steekkaarten

Pastoraal is meer dan tijd maken voor bezinnen, bidden en vieren. Het is een manier van zijn. Wie doorheen de dagelijkse taken kan laten oplichten wat belangrijk is, geeft daarbij aan leerlingen een duidelijk signaal. Het vertelt waarom mensen doen wat ze doen en van waaruit ze iets doen. Dat zet leerlingen aan tot nadenken en vergelijken zodat ze uiteindelijk zelf kunnen kiezen.

Veelal zijn het niet de woorden die het meeste indruk maken, maar wel de daden. Leerlingen geloven en vertrouwen volwassenen die zeggen wat ze doen en doen wat ze zeggen. Zo is dat ook met de traditie van de school: die traditie is levend en levendig wanneer de school haar effectief uitdraagt en belichaamt in daden. De pastorale steekkaarten willen daarbij behulpzaam zijn.

Binnen de werkgroep COM-PAS van Katholiek Onderwijs Vlaanderen – Commissie Pastoraal Basisonderwijs – werd in 2014 een eerste pakket aan ‘pastorale steekkaarten’ ter beschikking gesteld. Toch zijn de meeste ook inspirerend voor het secundair onderwijs. Elke pastorale steekkaart behandelt een specifiek domein van het schoolleven. De vraag waarop de steekkaart een antwoord wil geven is: hoe kan dat domein warmer en rijker worden en mensen versterken, trouw aan de christelijke inspiratie en op grond van wat die christelijke inspiratie in het denken over dat domein binnenbrengt?

Elke kaart vat aan met een ‘smaakmaker’: een tekst of casus die de lezer als het ware in de sfeer van het domein binnenleidt. Op de achterzijde wordt bovenaan de koppeling gemaakt met het OKB – de ‘Opdrachten voor het katholiek basisonderwijs in Vlaanderen’, die overigens op veel domeinen minstens raakpunten hebben met de wereld van het secundair onderwijs. Het grootste deel van de achterzijde is meteen het centrale punt van elke steekkaart, met name de ‘blikverruimers’. Dat zijn concrete tips en suggesties om alle actoren van een domein te versterken door verdieping.

Momenteel zijn er tien pastorale steekkaarten, handelend over volgende domeinen:

- Pedagogische studiedagen en personeelsvergaderingen
- Start van het schooljaar
- Oudercontact
- Kindcontacten
- Speelplaats- en conflictbemiddeling
- Verjaardag vieren
- Schoolbesturen
- Meerdaagse extramuros-activiteiten
- Afscheid zesdeklassers
- Visieontwikkeling pastoraal op school

Deze kaarten zijn kosteloos af te laden via <http://pastoraal.katholiekonderwijs.vlaanderen/content/pastoraal-op-school>.

Traditie is levend en levendig wanneer de school haar effectief uitdraagt en belichaamt in daden.

Inspirerende teksten

Naast heel wat publicaties en teksten die in de schoot van Katholiek Onderwijs Vlaanderen zijn gepubliceerd – zie de website www.katholiekonderwijs.vlaanderen – zijn er nog de volgende suggesties rond vier thema's: (1) christelijke identiteit, (2) de dialoog met andere levensbeschouwingen, (3) pedagogie en (4) de katholieke dialogeschool. Tot slot presenteren we enkele interessante websites.

Christelijke identiteit

- Boeve Lieven, *God onderbreekt de geschiedenis. Theologie in tijden van ommekeer*, Kapellen: Pelckmans, 2006.
- Burggraave Roger, *Eigen-wijze liefde: Fragmenten van bijbels denken*, Leuven/Leusden: Acco, 2000.
- Franciscus, *De vreugde van het evangelie*, Brussel: Licap, 2013.
- Franciscus, *De naam van God is genade*, Amsterdam: The House of Books, 2015.
- Grün Anselm, *Leven met compassie: De zeven werken van barmhartigheid*, Averbode: Altiora, 2016.
- Mettepenningen Jürgen, *Toegepaste Blijde Boodschap: Waarom geloven mij (en anderen) gelukkig maakt*, Tielt: Lannoo, 2012.
- Nouwen Henri, *Eindelijk thuis: Gedachten bij Rembrandts 'De terugkeer van de verloren zoon'*, Tielt: Lannoo, 2002.
- Radcliffe Timothy, *Waar draait het om? Als je christen bent*, Averbode: Altiora – Kampen: Kok, 2010.
- Schmidt Peter, *Ongehoord: Christen zijn volgens de bergrede*, Leuven: Davidsfonds, 2008.
- Ter Linden Nico, *Het verhaal gaat... 6 delen*, Amsterdam: Balans, 1996–2003.

Dialoog met andere levensbeschouwingen

- De Volder Jan, *Trialoog*, Tielt: Lannoo, 2013.
- Mettepenningen Jürgen (red.), *Geloven: Spirituele denkers uit de hele wereld getuigen*, Tielt: Lannoo, 2015.
- Moyaert Marianne, *Leven in Babelse tijden: De noodzaak van een interreligieuze dialoog*, Kapellen: Pelckmans, 2011.
- Pollefeyt Didier (red.), *Interreligious Learning*, Leuven: Peeters, 2007.

Pedagogie

- Biesta Gert, *Goed Onderwijs en de Cultuur van het Meten: Ethiek, politiek en democratie*, Den Haag: Boom Lemma, 2012.
- Biesta Gert, *Het prachtige risico van onderwijs*, Den Haag: Phronese, 2015.
- Masschelein Jan & Maarten Simons, *De schaduwzijde van onze welwillendheid, kritische studies van de pedagogische actualiteit*, Leuven: Acco, 2008.

- Masschelein Jan & Maarten Simons, *Apologie van de school: Een publieke zaak*, Leuven: Acco, 2014.
- Meijer Wilna, *Onderwijs, weer weten waarom*. Amsterdam: SWP, 2013.
- Nussbaum Martha, *Niet voor de winst: Waarom de democratie de geesteswetenschappen nodig heeft*, Amsterdam: Ambo, 2013.
- Pols Wouter, *In de wereld komen: Een studie naar de pedagogische betekenissen van opvoeding, onderwijs en het leraarschap*, Amsterdam: Garant, 2016.

Katholieke dialoogschool

- Boeve Lieven, *Theologie in dialoog, op het kruispunt van universiteit, kerk en samenleving*, Kalmthout: Pelckmans, 2014.
- Bonny Johan, “Een houtskoolvuur met vis erop en brood”. *Visietekst van en voor het bisdom Antwerpen*, Antwerpen: Halewijn, 2012.
- Burggraave Roger, *In gesprek met de vreemde ander. Stapstenen voor een vredelievende interreligieuze dialoog in het spoor van Emmanuel Levinas*, Antwerpen: Halewijn – Pax Christi, 2014.
- Congregatie voor Katholieke Opvoeding, *Educating to Intercultural Dialogue in Catholic Schools Living in Harmony for a Civilization of Love*, Vaticaanstad, 2013; http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20131028_dialogo-interculturale_en.html.
- Kotter John & Holer Rathgeber, *Onze ijsberg smelt. Succesvol veranderen in moeilijke omstandigheden*, Amsterdam/Antwerpen: Business Contact, 2006.
- Pollefeyt Didier, *Het leven doorgeven. Religieuze traditie in de katholieke godsdienstpedagogiek. Ontwikkelingen en toekomstperspectieven*, in H. VAN CROMBRUGGE & W. MEIJER (red.), *Pedagogiek en traditie. Opvoeding en religie*, Tiel: Lannoo Campus, 2004.
- Pollefeyt Didier & Jan Bouwens, *Wat betekent ‘dialoog’ in de katholieke dialoogschool?* (verschijnt weldra).
- Pollefeyt Didier & Jan Bouwens, *Identity in Dialogue. Assessing and enhancing Catholic school identity. Research methodology and research results in Catholic schools in Victoria, Australia* (Christian Religious Education and School Identity, 1), Zürich – Berlijn: LIT, 2014.
- Pollefeyt Didier & Rik Gosselink, *Visie en beleidsplan onderwijs en studenten*, Leuven, KU Leuven, 2014; <https://www.kuleuven.be/onderwijs/visie-en-beleid/bestanden/beleidsplan> (toegang 23.03.2016).

Inspirerende websites

www.katholiekonderwijs.vlaanderen

- Voor visieteksten, suggesties, materiaal en verwijzingen

www.nascholing.be

- Voor nascholingen

www.katholiekedialoogschool.be

- Voor alles wat de katholieke dialoogschool aangaat

Andere nuttige websites:

- www.godsdienstonderwijs.be
- www.godlyplay.be
- www.theo.kuleuven.be
- www.kotterinternational.com
- www.dialooginhetonderwijs.nl
- www.samenonderwijsmaken.nl
- www.verus.nl

In dialoog een boek schrijven

Het redactieproces van dit boek is gebouwd op de sokkel van het consortium van Katholiek Onderwijs Vlaanderen en de KU Leuven, die beiden de handen in elkaar hebben geslagen opdat onderzoek, reflectie, concrete praktijk en begeleiding aangaande het project van de katholieke dialoogschool elkaar kunnen versterken, ten dienste van allen in het katholiek onderwijs.

Zo is dit boek resultaat van de samenwerking tussen de dienst Identiteit & Kwaliteit (Katholiek Onderwijs Vlaanderen), onder de leiding van Carl Snoecx, en de projectgroep Implementatieonderzoek Katholieke Dialoogschool (KU Leuven), onder de leiding van Didier Pollefeyt.

In het kader van dit consortium werd het redactieproces van dit boek concreet gestuurd door de complementaire samenwerking tussen een projectgroep onder de leiding van Jürgen Mettepenningen (Katholiek Onderwijs Vlaanderen) en een projectgroep onder de leiding van Jan Bouwens (KU Leuven).

Tijdens de verschillende fasen van het redactieproces werd het manuscript gevoed door de feedback van een leescomité. Dat bestond uit 35 mensen, uit heel Vlaanderen, die elk in een andere functie actief zijn binnen het katholiek onderwijs, zowel binnen de structuren van de leden- en netwerkorganisatie Katholiek Onderwijs Vlaanderen als vooral op het terrein zelf: bestuurders, directeurs, docenten, leerkrachten, leerlingen,... Zij hebben een onmisbare rol gespeeld op vlak van kritische opmerkingen, commentaren en suggesties.

